

Zabrana školskoga vjeronauka

»u ime naroda«

Hrvatska je danas u mnogo čemu zemlja paradoksa i trebat će još poprilično vremena da uđe u krug »normalnih« država i društava u kojima vladaju jasni kriteriji i prepoznatljive vrijednosti u procjenjivanju svih povijesnih i sadašnjih zbivanja. Ona je, nažalost, jedan od rijetkih primjera, ne samo na zapadnom Balkanu (nametnutom pojmu koji je bez pogovora podjednako prihvaćen i od bivše i sadašnje vlade), nego i u svijetu, u kojemu ne tako davni protivnici državne samostalnosti sudjeluju u donošenju odluka od državne važnosti, nekadašnji razornici svega nacionalnoga zastupaju nacionalne interese, secesionisti koji su komadali državna područja obnašaju vlast, ideolozi (komunističkog) totalitarizma brane ljudska prava, klevetnici vlastite zemlje postaju medijski najpoželjnije osobe, progonitelji vjerskih osjećaja bivaju nagrađivani visokim državnim odličjima... U tom kaosu izvrnutih vrijednosti, krivotvorenih činjenica, beskrupuloznih interesa, mizernog politronstva, umišljenih veličina i lažnih obećanja, pojedinci zbog vlastite nečiste savjesti uporno nastoje uljepšati nekadašnja »olovna vremena«, koja su zahvaljujući upravo njima dobila taj znakoviti naziv. Stoga je potrebno podsjetiti javnost na njihovo poimanje ljudskih prava i sloboda koje se ogleda u poštivanju neotuđivog prava roditelja vjernika na vjerski odgoj svoje djece.

Kraljevina Jugoslavija i NDH tolerantniji od partizanskih vlasti

Kao što je poznato, u vrijeme Kraljevine Jugoslavije i u vrijeme Nezavisne Države Hrvatske vjeronauk je bio zakonski zajamčen i u praksi provodan. Međutim, dolaskom partizanskih vlasti njegov se položaj počeo bitno mijenjati, kako je to opisao dr. Miroslav Akmadža u znanstvenom radu »Ometanje i zabrane vjeronauka od strane komunističkog režima u Zagrebačko nadbiskupiji od 1945. do 1966. godine«. »Još prije kraja II. svjetskog rata partizani su na područjima pod svojim nadzorom uveli neka nova prava u svezi s vjeronaukom u školama, koja su u to vrijeme, za Crkvu, s obzirom na tradiciju i tadašnje prilike, bila neprihvatljiva. Naime, nova pravila su određivala da je vjeronauk u pučkim školama postao izborni predmet (koji će izbor vrlo brzo postati jako uvjetovan), a ne više obvezatan, dok je u višim razredima srednjih škola ukinut. Naime, Zemaljsko antifašističko vijeće narodnog oslobođenja Hrvatske (ZAVNOH) je 1944. na svom trećem zasjedanju donijelo odluku da vjeronauk u pučkim školama postaje izborni predmet, te ga mogu predavati samo oni svećenici koji se nisu ogriješili o 'narodnu' vlast i to samo jedan sat tjedno« (»Tkalčić«, 8/2004, Zagreb, str. 348). Bio je to tek prvi korak prema krajnjem cilju komunističkih vlasti - konačnom i potpunom ukidanju vjerske na-

stave kako u školama tako i u crkvenim prostorima.

Zbog toga su nakon završetka Drugoga svjetskog rata katolički biskupi, predvođeni nadbiskupom Alojzijem Stepincem, u više

travnju 1950. i druga predstavka Predsjedništvu vlade FNRJ od Poslovnog odbora biskupskih konferencija, koji se sastao u Zagrebu. Posljednji službeni dopis komunističkim vlastima, prije iz-

»Neprijateljsko djelovanje zbog vlastitih prljavih interesa«

Savez pionira NR Hrvatske također se uključio u protuvjeronaučnu histeriju, o čemu svjedoči njegov dopis od 22. travnja 1952. kotarskim narodnim odborima Društva »Naša djeca«. U njemu se uz ostalo ističe: »Na prvo mjesto u odgoju suvremenog djeteta dolazi borba protiv odgoja građanog na osnovi srednjovjekovnih malograđanskih navika, osobina mistike idealiziranja, na kojim osnovama u prvom redu stoji odgojno djelovanje klera, koje je najčešće protkano i neprijateljskim djelovanjem zbog vlastitih svojih prljavih interesa. Danas sve napredne snage trebaju povesti otvorenu borbu protiv takvog rada, te su društva 'Naša djeca' pozvana da u prvom redu povedu određenu i odlučnu borbu. Na tom svom zadatku naša vlast u skladu s propisima Ustava preko Savjeta za prosvjetu, znanost i kulturu donijela je određene administrativne mjere...« (Slijedi izvod iz dekreta o ukidanju vjeronauka, op. T. V.)

navrata prosvjedovali kod komunističkih vlasti zbog stalnih smetnja i sve većih ograničenja u održavanju redovite vjeronaučne nastave, zbog uskrate dozvola vjeroučiteljima i svećenicima za predavanje vjeronauka, upozoravali na sve otvorenije pritiske i diskriminaciju učenika koji su pohađali vjeronauk, prijetnje njihovim roditeljima, sve učestalije otkaze nastavnicima koji su išli u crkvu i sl. Pojedini župnici, vjeroučitelji, nastavnici i roditelji u tom su se smislu i sami izravno obraćali različitim ustanovama ili predstavnicima novih vlasti. Nadbiskup Stepinac je u pismenoj predstavi od 25. lipnja 1945. zatražio od ondašnjeg predsjednika Hrvatske vlade dr. Vladimira Bakarića slobodan rad Crkve na području vjerskog odgoja i nesmetano održavanje vjeronauka u školama. Sličnu je predstavku predsjedniku Bakariću nadbiskup uputio i 21. srpnja iste godine, a zagrebački Nadbiskupski duhovni stol u listopadu 1945. I vjeroučitelji srednjih i osnovnih škola zajednički su pismeno prosvjedovali u pismu od 20. listopada iste godine, kao i pomoćni zagrebački biskup Josip Lach 1. studenoga 1946. prigodom posjete predsjedniku Komisije za vjerske poslove NR Hrvatske Svetozaru Rittigu. Katolički su biskupi o tome problemu pisali i Predsjedništvu vlade FNRJ sa zasjedanja u Ljubljani u zajedničkoj predstavi od 29. srpnja 1947. a zagrebački kanonik Pavao Lončar mons. Rittigu u dopisu od 4. veljače 1950. Slijedila je u

bacivanja vjeronauka iz državnih škola, bio je dopis katoličkih biskupa s područja Hrvatske od 19. studenoga 1951. Ministarstvu unutarnjih poslova NR Hrvatske. Naime, nakon nešto više od dva mjeseca, točnije 31. siječnja 1952, izdana je po uhođanom sistemu »u ime naroda« uputa ministra za prosvjetu NR Hrvatske kojom se zabranjuje predavanje vjeronauka u školama. Detaljniju i opširniju kronologiju tih zbivanja donio je dr. Marin Sračić u knjizi »Zabrana školskog vjeronauka u doba komunizma« (»Katehetski salezijanski centar«, Zagreb, 2000).

»Komšija Aleksić«

i »ravnateljica Zec«

Uspjeh je za komuniste ipak bio polovičan jer je vjeronauk, istina, bio izbačen iz svih škola ali je uspio »preživjeti« u sakristijama, župnim dvoranama i seoskim kapelicama, iako su vlasti i u tim prostorima pokušale zabraniti održavanje vjeronauka. Komunisti su cijelu problematiku doveli do apsurdna: isticali su i hvalili se proklamiranim vjerskim slobodama u novostvorenoj državi, izbacivši vjeronauk ne samo iz škola nego ga nastojeći dokinuti i u crkvama. Za ilustraciju komunističkog mentalnog

Vodeću ulogu u iskorjenjivanju vjeronauka nakon Drugoga svjetskog rata u Hrvatskoj imao je komunistički Agitprop. Na kojim se ideološkim odrednicama temeljila njegova djelatnost, kakvim se metodama služio, koji su bili njegovi najistaknutiji članovi i dr. pokazuju izvorni Agitpropovi dokumenti, koje donosimo u ovome feljtonu

sklopa i poimanja vjerskih sloboda vrijedi navesti barem nekoliko, u mnoštvu sličnih onodobnih primjera. Upravitelj župe Antunovac Josip Poljanec izvjestio je Nadbiskupski duhovni stol u Zagrebu »da učitelji brane djeci ići na vjeronauk u crkvu poslije škole te ih šalju odmah kući. Djeca bi zastala kod vatrogasnog doma, ali bi ih učitelji ipak potjerali kući, kao i djecu koja su pokušala doći u crkvu kroz polje« (Akmadža, isto, str. 371).

Petar Aleksić, upravitelj seoske škole u Gundincima, smatrao je svojom »rodoljubnom« obvezom napisati tamošnjem župniku Đuri Binderu dopis u kojem ga je upozorio: »Cijenjeni komšija! Prema postojećim propisima zabranjeno je okupljanje (organizirano) školske djece po svećenicima. Prema tome može se i ministriranje smatrati kao organizirano okupljanje djece, te Vas na to upozoravam jer bi to moglo imati neugodnih posljedica« (Sračić, isto, str. 71).

Župnik župe sv. Terezije u Bjelovaru Josip Crnković požalio se zagrebačkom Nadbiskupskom duhovnom stolu da se »djeca koja idu na vjeronauk zastrašuju da će dobiti drugi red (najslabiju ocjenu, op. T. V.), da ne mogu biti pioniri, da će se s takvima obračunati« (Akmadža, isto, str. 373).

Vjeroučitelj Andrija Dolenčić opisao je središnjoj crkvenoj ustanovi u Zagrebu brojne probleme koje su mu stvarali nastavnici predvođeni ravnateljicom škole u zagrebačkom Trnju Jovanom Zec: »Radeći popise (polaznika vjeronauka, op. T. V.) pojedini nastavnici su plašili djecu da će im roditelji biti kažnjeni ako oni idu na vjeronauk, a da će prvašići ostati godinama u istom razredu... Djeci se prijetilo i da će

Nakon završetka Drugoga svjetskog rata katolički biskupi, predvođeni nadbiskupom Alojzijem Stepincem, u više su navrata prosvjedovali kod komunističkih vlasti zbog stalnih smetnja i sve većih ograničenja u održavanju redovite vjeronaučne nastave, zbog uskrate dozvola vjeroučiteljima i svećenicima za predavanje vjeronauka, upozoravali na sve otvorenije pritiske i diskriminaciju učenika koji su pohađali vjeronauk, prijetnje njihovim roditeljima, sve učestalije otkaze nastavnicima koji su išli u crkvu...

njihovim obiteljima oduzeti kartice za kruh ako budu išla na vjeronauk...« (Akmadža, isto, str. 439-440). Franjevac o. Serafin Gršković izvjestio je na sastanku zagrebačkih župnika »kako je ravnatelj realne gimnazije na Svetom Duhu oglasio po svim razredima da se đacima, pod prijetnjom isključenja, zabranjuje pohađanje vjerske poduke po crkvama« (Akmadža, isto, str. 436).

Neuspjeh »komunističkih talibana«

Hrvatski je episkopat, međutim, od samih početaka komunističke vladavine bio svjestan namjera vladajuće partije na pod-

ručju odgoja, i u tom kontekstu odnosa prema vjeronaučnoj nastavi. To je javno već 3. lipnja 1945. nagovijestio u svom govoru nadbiskup Stepinac. U svojim je okružnicama tih godina upozoravao vjernike na njihova prava i obvezu, i bodrio ih da ne popuste u zahtjevima za vjerskim odgojem djece.

Vjeronauk je spomenutom uputom ministra od 31. siječnja 1952. bio zapravo satjeran u kut bez izlaza jer je bio ne samo izbačen iz škola nego je također bilo »zabranjeno skupljanje školskih obveznika u župnim uredima i stanovima i privatnim prostorijama u svrhu podučavanja vjeronauka ili bilo kakvog drugog organiziranog nastavno-odgojnog djelovanja« (Akmadža, isto, str. 359). Komunisti su mislili da su tim postupcima vjeronauku zadali »posljednji udarac« opravdavajući ih »visoko moralnim« razlozima.

Tako je tajnik Odbora za školstvo Savjeta za prosvjetu, kulturu i znanost Ivan Leko uskliknuo: »Nastavnici koji pažljivo prate život i manifestacije omladine, koja stoji pod kršćanskim odgojnim utjecajem, pričaju da se kod te omladine javljaju izrazi dešperacije, pesimizma, zdvojnosti i očaja. Takvi pojedinci bježe od života i rada, u njihovim glavama vlada mrak, u njima se začinje mržnja prema svoj omladini koja ide na pruge i učestvuje aktivno u životu. Te pojave su zapravo u skladu s prokletstvom koje dušobrižnici siplju s oltara na graditelje socijalizma« (Akmadža, isto, str. 359-360).

No katolički se vjernici nisu dali slomiti, nego su spremni na sve žrtve poslušali riječi iz okružnice ondašnjega privremenog upravitelja zagrebačke nadbiskupije dr. Franje Salis-Seewisa

(nadbiskup Stepinac u to je doba bio u kućnom pritvoru u rodnom Krašiću): »...ne valja se dati zastrašivati ni od koga... Upozoruju se katolički roditelji da je njihova sveta dužnost i teška obveza u

savjesti slati svoju djecu na vjeronaučnu obuku, zatim k sv. Misi i sv. Sakramentima« (Akmadža, isto, str. 359). Slijedile su još žešće mjere vlasti, ali i upornost katoličkog klera i vjernika. Vjeronauk ipak nije bio iskorijenjen nego se preselio iz školskih u crkvene klupe. Vodeću ulogu u njegovu gušenju imao je Agitprop (ime je dobio od složenice skraćenih riječi »agitacija« i »propaganda«), dobro organizirana, nemilosrdna, polutajna ideološka organizacija Komunističke partije, čiji bi se članovi današnjim rječnikom mogli nazvati »komunističkim talibanima«.

Tomislav Vuković

Nastavlja se

Potpuna kontrola javnoga i privatnoga života

Usmeno i pismeno propagiranje vlastitih političkih ideja i ciljeva i njihova promidžba u što širim društvenim slojevima sredstva su političke borbe svih stranaka. To su, što se moglo očekivati, jednako tako znali i prakticirali predratni komunisti dok su bili u ilegali, ali se zbog toga, usprkos poduzetim akcijama pojedinaca i skupina, još uvijek ne može govoriti o njihovoj sustavnoj i hijerarhijski ustrojenoj promidžbenoj djelatnosti u to doba.

Novi temelji svibnja 1945.

Situacija se nije bitno promijenila ni tijekom Drugoga svjetskog rata na područjima koje su osvojile partizanske postrojbe jer postojeći aparat agitacije i propagande »nije bio dovoljno or-

ganizaciono razvijen, u nekim mjestima nije ni postojao, pa je to izazvalo u radu pojavu spontanosti, anarhičnosti, primjenu starih i preživjelih forma rada što je usporavalo ostvarivanje zadataka« (Ljubodrag Dimić: »Agitprop kultura«, Rad, Beograd, 1988, str. 36). O Agitpropu kao čvrstoj ideološkoj organizaciji, koja je bila do najsitnijih detalja ustrojena po sovjetskom uzoru i razgranana u svim porama društva kao hobotnica, a u službi najviših komunističkih vlastodržaca u Centralnom komitetu Saveza komunista Jugoslavije, može se raspravljati tek nakon završetka rata: »Direktiva CK KPJ o reorganizaciji agitacije i propagande, donijeta vjerojatno u svibnju 1945. godine, postavila je organizacijske temelje aparata agitacije i propagande. Kao nova forma rada njome su uspostavljene agitaciono-propagandne komisije koje je trebalo odmah stvarati u svim partijskim komitetima (centralnim, pokrajinskim, oblasnim, okružnim, sreskim, mjesnim, rajonskim), dok su u biroima partijskih ćelija za taj rad trebali biti zaduženi pojedinci. U okviru agitaciono-propagandnih komisija postojala je podjela na sektore: za tisak i agitaciju, teorijsko-predavački, kulturni, organizaciono-tehnički i pedagoški« (isto, str. 37).

Uklanjanje

»neprijatelja« svih vrsta

Zadaća Agitpropa bila je posve jasna: kontrolirati i usmjeravati cjelokupni ne samo javni život nego i privatni život pojedinaca, tj. nadgledati njihova razmišljanja i osjećaje, politička uvjerenja, zanimanja za znanstvene teme, kulturne sklonosti, vjersku i svjetonazorsku pripadnost i sl.: »Zadatak agitacije i propagande bio je da u rukama Partije i njenih propagandnih ustanova koncentrirano posredno ili neposredno

cjelokupan politički, kulturni, prosvjetni i znanstveni život, kojim je trebalo da se rukovodi izravno iz partijskih centara od središnjih, pokrajinskih i nižih partijskih foruma« (Dimić, isto, str. 36). Ti su ciljevi podrazumijevali uklanjanje »neprijatelja« svih vrsta i profila, nemilosrdno i temeljito: »Svojom zakonodavnom djelatnošću Partija i država su gušile sve što nije spadalo u društveni sustav, sve ono što je moralo umrijeti sa starim društvenim poretkom što je, prema tadašnjim shvaćanjima, kočilo napredak i razvoj, sukobljavalo se i bilo suprotno novoj ideologiji« (isto, str. 57). Nastojanje za potpunom kontrolom svega i

nisti po vrlo strogim kriterijima, nešto slično nalik na nje-mačku tajnu službu Gestapo. Profil Agitpropovih dužnosnika morao je, razumije se, biti u potpunosti primjeren obvezama koje je morao ispunjavati: »Kompetencije i ovlaštenja koji su davani rukovodiocima sektora i rukovodiocima agitprop-komisija u svojoj biti su značili jaku personalizaciju i povećanje uloge ličnosti u radu. Kako se cijeli rad svodio samo na pojedince, to je podrazumijevalo da su oni sposobni da imaju afiniteta bavljenja ovim poslom, ideološku i kulturno-odgojnu razinu za izvršavanje specifičnih zadaća, izgrađeno shvaćanje o važnosti tog posla

i najzad stalnost u radu. Navedeni preduvjeti morali su biti ispunjeni da bi aparat agitacije i propagande uspješno funkcionirao« (isto,

str. 41). Svi su agitpropovci morali slati redovita izvješća o svome radu, koja su morala biti iscrpna, precizna i navrijeme poslana pretpostavljenima. U središnjici su se potom sva dobivena izvješća s terena ujedinjavala, analizirala i sustavno obrađivala, da bi se upozorilo na nedostatke i pogreške, i davale smjernice za daljnji rad. Organizacioni ustroj Agitpropa po tom strogo centralističkom konceptu, njegovo djelovanje isključivo »po direktivama«, prožimanje gotovo svih društvenih segmen-

nata, jaka administrativna kontrola, »završeno je krajem 1946. i početkom 1947« (isto, str. 76). Tada je bio nazočan ne samo u cjelokupnim državnim strukturama nego i u svim ustanovama i organizacijama sindikata, omladine, umirovljenika, pionira, boraca, učenika, studenata, žena, znanstvenika, seljaka, umjetnika, novinara, sportaša,

Vodeću ulogu u iskorjenjivanju vjeronauka nakon Drugoga svjetskog rata u Hrvatskoj imao je komunistički Agitprop. Na kojim se ideološkim odrednicama temeljila njegova djelatnost, kakvim se metodama služio, koji su bili njegovi najistaknutiji članovi i dr. pokazuju izvorni Agitpropovi dokumenti, koje donosimo u ovome feljtonu

Smjernice Agitpropovu radu davao je i jedan od ključnih Titovih suradnika – Milovan Đilas

radnika, iseljenika i dr. No, zbog sve većeg obujma administrativnog i operativnog posla te broja djelatnika slijedile su česte reorganizacije, o čemu svjedoči odluka CK KPJ od 10. I. 1948. kad Odjeljenje za agitaciju i propagandu postaje Uprava koja se dijeli na odjeljenja, odsjeke i referade. Tom se odlukom predviđa i stvaranje Uprave agitacije i propagande pri CK KP republika. Organizacijsko sređivanje bila je tema sastanka u Agitpropu CK KPJ od 26. studenoga 1948. i na Drugome plenum CK KPJ, koji je održan od 28. do 30. siječnja 1949. Bez obzira na sve reorganizacije i unutarnje ili vanjske političke promjene Agitprop je uvijek imao jasnu i nepromijenjenu zadaću, koja je po

Predsjednik Josip Broz, zvan Tito, opravdano se može smatrati glavnim pokretačem ne samo uklanjanja vjeronauka iz škola nego i njegove potpune eutanazije u jugoslavenskome (hrvatskom) društvu.

tko zna koji put ponovljena i na Petom kongresu KPJ, koji je održan od 21. do 28. lipnja 1948. u jeku sukoba s Informbiroom. Milovan Đilas je tada u »Izvješću o agitaciono-propagandnom radu« istaknuo: »Uloga Agitpropa je u ovome: da pod rukovodstvom i kontrolom partijskih foruma daju inicijativu ili organiziraju borbu protiv ne-

prijateljskog idejnog i političkog utjecaja na mase... vodeći pri tome najstrože računa o čistoći teorije marksizma« (isto, str. 246). Agitprop se počinje gasiti poslije VI. kongresa SKJ, koji je održan g. 1952. u Zagrebu u prvim mjesecima te godine, a njegovu zadaću nastavlja novoustrojena Komisija za idejno-propagandni rad CK KPJ.

»Crvena krpa« komunističkim bikovima

Nakon ove kratke povijesti i prikaza Agitpropa potrebno je reći da je vjeronaučna nastava (svejedno, u školi ili u crkvi) bila stalna »crvena krpa« komunističkim ideološkim bikovima, te su je pod svaku cijenu htjeli »skinuti s dnevnog reda« da ih jednom zauvijek prestane iritirati. Taj odnos (hrvatskih) komunista prema vjeronauku najbolje je promotriti po izvornim dokumentima Agitpropa, koji se nalaze u Hrvatskome državnom arhivu u Zagrebu, u sklopu fonda br. 1220 »Savez komunista Hrvatske, Centralni komitet«, u kutijama od br. 4 do br. 8. Stoga za svaki sljedeći citirani dokument iz tog fonda nije nužno stalno ponavljati te opće i zajedničke podatke, već je dovoljno navesti broj kutije (kut. br.), naziv dokumenta i stranicu. Potrebno je spomenuti kako većina tih (tajnih) dokumenata nema urudžbenog broja, datuma ili potpisa, što također dovoljno govori

o metodi rada Agitpropa. Ne smije se također izgubiti iz vida da je sva vlast u to doba bila koncentrirana u rukama jednoga čovjeka, bez kojega se ni jedna važnija politička, gospodarska, vojna ili bilo koja druga odluka nije smjela ni mogla donijeti. U tom se smislu predsjednik Josip Broz, zvan Tito, opravdano može smatrati glavnim pokretačem ne samo uklanjanja vjeronauka iz škola nego i njegove potpune eutanazije u jugoslavenskome (hrvatskome) društvu. U svojoj poslijeratnoj bahatosti pomiješanoj s diktatorskim manirama, on to uopće nije ni skrivao, već je početkom g. 1952. na sastanku članova Sekretarijata CK KPJ, članova Politbira CK KP Slovenije i Hrvatske takve namjere opravdavao odvojenišću Crkve od države, za koju je naglasio da se mora dosljedno i oštro primjenjivati. Također je predstavnike Prvoga kongresa Saveza studenata Jugoslavije sredinom ožujka g. 1952. upozorio da država ne smije dopustiti da se pod okri-ljem religioznih obreda politički truje mladež, te da ona, na žalost, sve više potpada pod utjecaj religije.

Tomislav Vuković

Nastavlja se

»Osvetili smo se mi...«

Josip Broz, zvan Tito, koji je kao prvi poslijeratni jugoslavenski predsjednik posjedovao svu državničku, političku, stranačku, vojnu, gospodarsku, kadrovsku i svaku drugu vlast, doista je lukavo (neki bi tu lukavost s razlogom mogli nazvati i pokvarenošću) pristupao rješavanju problema vjeronauka. Smatrao je kako zbog, najvjerojatnije negativnog odjeka u domaćoj i svjetskoj javnosti s njegovim ukidanjem ne treba nagliti, što je prenio »Materijal za partijski odgoj« Odjeljenja agitacije i propagande CK KPJ iz g. 1945, koji je imao oznaku »zabranjeno svako umnožavanje«:

»Ne možemo dozvoliti da sad neko postavlja pitanje osвете za ono što je bilo 1941. go-

dine. Osvetili smo se mi i to je dovoljno... Oni koji bi htjeli da se naša djeca u školama odgajaju po starom sustavu, da im ukalupe duh, kao što su im nekada ukalupili, oni bi htjeli da izigraju naša demokratska na-

čela, pozivaju se na naša demokratska načela i traže da odgoj naše djece ostane po starom. Drugi, opet, misle da treba sve preokrenuti tumbе, i da treba prekinuti s onim starim odgajanjem naše djece. I jedni i drugi nisu u pravu. Pitanje školovanja naše djece nije još riješeno, još je na dnevnom redu i morat će se s njime pozabaviti konstituanta.

Ali do toga, do rješenja tog pitanja, definitivnog rješenja kako će se djeca odgajati – da li će vjeronauk biti u školi obavezan predmet ili neće biti – to će se riješiti kasnije, a do tada majke i sestre imaju zadatac da našu djecu odgajaju u novom duhu...« (kut. br. 4, »Maršal Tito o novim zadacima žena«, str. 2-3).

Religioznost kao »poživotinjavanje života« (?)!

Iako je rješavanje vjerskog odgoja djece i mladih zauzimalo vrlo visoko mjesto na ljestvici prioritetnih problema Agitpropa, njega je najbolje promatrati u cjelini odnosa ondašnje vladajuće komunističke ideologije prema religioznosti i vjerskim uvjerenjima. Taj je teorijsko-praktični odnos temeljen na teorijama klasika marksizma, lenjinizma, ne smije se izostaviti ni staljinizam, što se ukratko može sažeti u tezu da je vjera kočnica razvitku pojedinca i društva, te da je nužno oslobađanje cjelokupne stvarnosti od religioznog otuđenja (koje je s filozofskim otuđenjem bilo svrstano u »ideološka otuđenja«), i to svim sredstvima.

Vjere su sprečavale razvitak naroda

To su u potpunosti prihvatili (i hrvatski) agitpropovci, što se vidi i iz kratke bilješke o Albaniji, dakako, bez urudžbenog broja i datuma: »U Albaniji ima oko jedan milijun stanovnika. Od toga 700.000 muslimana a 300.000 kršćana (200.000 do 250.000 pravoslavni i oko 50.000 katolika). I pošto su u zemlji postojale tri vjere, reakcija za vrijeme Zoga i fašizma kasnije, iskorištavali su to zavađajući narod međusobno kako bi oni lakše mogli vladati. Ove tri vjere sprečavale su razvitak naroda, kulture i kasnije razvitak narodnooslobodilačkog pokreta« (kut. br. 4, str. 2).

Agitpropovci nisu birali riječi u kritici vjerskih uvjerenja, pa su u tom smislu čak izmišljali i nove izraze, kao što je to slučaj u dokumentu agitpropovske središnjice u Beogradu, za koju je religioznost »poživotinjavanje života«. Naime, Agitprop CK KPJ izdao je 17. listopada 1946. smjernice za izdavačku djelatnost za sljedeću g. 1947. u kojima doslovce stoji: »Sva republička i partijska poduzeća, u sporazumu s omladinskim organizacijama i izdavačkim poduzećima, široko će planirati svoj sektor dječje i omladinske literature. Pri tome će, naravno, izbjegavati dječju literaturu s religioznom i mističnom fantastikom, s apsolutnim i vulgarnim 'poživotinjavanjem' života i društvenih odnosa (kao u dječjoj literaturi koju izdaje 'Glas') sa senzacionalističkom i kriminalitetom itd., dajući djeci i omladini literaturu koja razvija zdravu fantaziju, pravilno shvaćanje prirode i društva, i koja podiže ljude koji su svjesni svoje snage i ne boje se nikakvih teškoća« (kut. br. 4, str. 1-2). Tu su zacrtanu politiku na najvišoj razini potom primjenjivali svi agitpropovci na nižim razinama, što se vidi iz zapisnika sa sastanka Povjerenstva CK KPH za osječku oblast od 16. lipnja 1946. pod urudžbenim brojem 844, upućenog Centralnom komitetu KPH, Upravi Agitpropa u Zagrebu. Na tom je sastanku vrlo aktivan bio Pero Car, koji je između ostalog upozorio: »Nedostatak u radu s

omladinom je što se komiteti više bave radnim akcijama nego političkim radom i pronalaganjem raznih formi za okupljanje omladine, kako bi je otrgli ispod utjecaja popova. Ideološko-politički rad je jako zapostavljen i mislim da bi se trebali držati seminari s omladinskim rukovodiocima« (kut. br. 8, str. 11).

»Generalissimus Staljin«

Vatikan je za agitpropovce bio utjelovljenje svega zla u povijesti

Teorijsko-praktični odnos komunista prema religioznosti temeljen je na teorijama klasika marksizma, lenjinizma, ne smije se izostaviti ni staljinizam, što se ukratko može sažeti u tezu da je vjera kočnica razvitku pojedinca i društva, te da je nužno oslobađanje cjelokupne stvarnosti od religioznog otuđenja (koje je s filozofskim otuđenjem bilo svrstano u »ideološka otuđenja«), i to svim sredstvima.

Za agitpropovce Vatikan je bio utjelovljenje svega zla

i sadašnjosti, pa se ne treba čuditi da su odmah nakon preuzimanja vlasti započele promidžbene akcije protiv njega. U kratkoj bilješki upućenoj Agitpropu CK KPH od 24. ožujka 1946. vidi se da su protuvatikanske knjige već tada bile tiskane: »Brošure naše 'Male političke biblioteke' 'O Vatikanu' i članci od Varge uopće nijesu pušteni u prodaju i neće biti sve dotle dok se ne dobije dozvola« (kut. br. 4).

To se vidi i iz popisa knjiga od 17. listopada 1946. naslovljenim »Dosada izašle brošure u 'Maloj

političkoj biblioteci«), u kojemu je pod brojem 7 naveden autor i naziv: »Petrov - O politici Vatikana« (kut. br. 4).

Zagrebačkog nadbiskupa Alojzija Stepinca agitpropovci su također doživljavali kao sol na svaku njihovu »ranu«, pa su organizirali brojna predavanja protiv njega gdje god su to stigli i mogli. Tako je bilo i u jednom od najozloglašenijih zatvora u Titovoj Jugoslaviji, u Staroj Gradiški, kako je to zabilježeno u mjesečnom izvješću upućenom Ministarstvu unutarnjih poslova, Odjelu

predavanja o Titu, Marxu, Englesu, 'generalissimusu Staljinu', Trstu, Crvenoj armiji, Edvardu Kardelju, Narodnom frontu i dr., održana su i sljedeća, op. T. V.): 11. Nadbiskup Stepinac i protunarodni dio klera... 71. Katolički kler i ustaštvo... 92. O feudalnom karakteru crkvenog zemljišnog posjeda... 105. O austrijskim klerofašistima« (kut. br. 4). Izvješće je potpisao Cvjetko Krajina umjesto v. d. upravitelja zatvora.

Učiteljica Marjanović iz Vrpolja

Što se u takvom izrazito protuvjerskom ozračju spremalo vjeronauku, nije bilo teško naslutiti. O tome govori povjerljiv dokument Agitpropa bez oznaka, datuma i potpisa: »Odgojna uloga prosvjetnih radnika po zadacima školstva i u radu s omladinom.« Drugo poglavlje: »Stvarno stanje na terenu«, među »slabostima« ističe: »Indiferentan odnos mnogih nastavnika učitelja - komunista prema radu neprijatelja (popova i neprijateljskih shvaćanja koji se provlače kako u nastavi tako i u izvanškolskom radu s omladinom). U Ogulinu viši razredi idu u crkvu, u Varaždinu čitav V.b napušta obuku na dan Uskrsa, u Karlovcu učenici pjevaju u crkvenom koru, česti su slučajevi da popovi prate predavanja iz predmeta prirodnih znanosti, a onda na satu vjeronauka na svoj način objašnjavaju sve te prirodne po-

raju popu. Neki nastavnici i učitelji pripremaju teren i omogućavaju neprijateljski utjecaj reakcionarnih popova na omladinu i školu (Đakovo, učiteljica u jednom selu uvodi 'red' na taj način da primorava đake na molitvu i pozdrav - hvaljen Isus, neki učitelji sami drže vjeronauk umjesto popova. U Vrpolju učiteljica Marjanović zamjenjuje popa na satovima vjeronauka, učiteljica u Otoku/Samobor tjera djecu da idu na vjeronauk itd.... Na nekim priredbama se pleše boogie-woogie, u Petrinji daju vulgarne priredbe, u mnogim školama čuju se pozdravi 'ljubim ruke, hvaljen Isus' itd.« (kut. br. 6, str. 3).

»Školska nastava i naša škola mora biti zaista odgojna, u kojoj će se formirati čovječja ličnost na novim, moralnim, političkim, idejnim principima, formirat će se lik novog čovjeka. Škola mora dati pravilan pogled na svijet, ne idealistički već materijalistički. Škola mora biti znanstvena, progresivna i pozitivna ustanova, a ne antiznanstvena i reakcionarna... Prvorborci u provođenju svakog principijelnog stava i znanosti moraju biti komunisti. Voditi principijelnu borbu protiv utjecaja reakcionarnih popova i njihova neprijateljskog djelovanja. Treba biti načistu da su oni i njihov rad osnovni, idejni i politički neprijatelj koji raspolaže s najperfidnijim metodama i oblicima trovanja naše omladine. To je neprijatelj koji najorganiziranije radi i najviše smeta u odgajanju omladine u novom narodnom i patriotskom duhu.«

»Trebalo biti načistu da su popovi i njihov rad osnovni, idejni i politički neprijatelj koji raspolaže s najperfidnijim metodama i oblicima trovanja naše omladine. To je neprijatelj koji najorganiziranije radi i najviše smeta u odgajanju omladine u novom narodnom i patriotskom duhu.«

jave i zakone... U svim ovim mjestima postoji član KP, prosvjetni radnici, i pitamo se jesu li išta poduzeli. U Grubišnom Polju popovi dijele djeci slike, molitvenike i organiziraju pjevačke zborove, zatim koriste pionire da ministri-

žaja u stavu mnogih učitelja i profesora prema radu popova. Tu treba da vlada ovaj princip: osim vjerskih obreda u crkvi, popovi mogu u strogim okvirima rada u školi, po izričitoj zahtjevu učenika i isključivo u školi, a nikako izvan nje, da drže satove vjeronauka. Svako drugo angažiranje školske djece od strane popova, bilo u vidu raznih zborova, raznog prosvjetnog, kulturnog odvlačenja djece u crkvu na igru i slično treba energično onemogućiti i ne dozvoliti, i to: a) zakonskim putem i b) sredstvima odgojno-političkog rada.

O pravom sadržaju i metodama prosvjetnog, kulturno-estetskog i radnog odgoja, treba više posvetiti pozornost nego dosada. To je ustvari jedan od najuspješnijih putova pravilnog odgajanja omladine u izvanškolskom radu, u odvajanju omladine ispod utjecaja reakcionarnog klera, razvijanju ljubavi i novog socijalističkog odnosa prema radu i društvu, drugarstvu, ljubav prema čovjeku, odgojne i kulturne organizirane priredbe, raskinuti sa starijim oblicima odgoja, poniznosti i puzavosti kao što je 'ljubim ruke' i sl....« (isto, str. 4-5)

Tomislav Vuković

Redovita izvješća »druga Šime Balena«

Dokle su dosegali pipci agitpropovske hobotnice, najbolje pokazuje i dopis jugoslavenkog diplomata nižeg ranga ("socijalnog atašea", kako je doslovce zapisano), Branka Vukelića, koji je na devet tipkanih stranica Agitpropu opisivao stanje među »našim« iseljenicima, među kojima se, dakako, dotaknuo i hrvatskih iseljenika:

»Ottawa, Ont., 9. kolovoza 1946.

Dragi druže Duško!

Kako ti je sigurno poznato. ja sam sada premješten u Kanadu. Svakako da i razlog znaš. To ću te ukratko obavijestiti o prilikama među iseljeništvom, jer vas je i dosada redovito izvješćivao drug Šime Balena...« (kutija br. 4, str. 1).

»Snage koje vode bitku za svoj povoljniji omjer u HBZ (Hrvatskoj bratskoj zajednici, op. T. V.) jesu sljedeće: krajnje reakcionarne na čelu s otvorenim ustašama Butkovićem, Krićem, Krznarićem, Perkovićem, Pestekom, Stankovićem i drugima, u čiju se službu potpu-

no stavila hrv. Kat. Crkva u svoj cjelini sa svoja dva ustaška organa 'Danica' i 'Nada', naklada oko 4000, i razbijena mačekovština iz zemlje i u iseljeništvu sa svojim organom 'Hrv. Am. Glas', koji se po svojem pisanju malo razlikuje od ustaških...« (isto, str. 6).

Za one koji ne znaju tko je bio Šime Balen, samo nekoliko riječi. Novinar Jozo Petričević ga je u jednom intervjuu ovako predstavio: »Veteran hrvatskog novinarstva, publicist, prevoditelj, predratni komunist, revolucionar, poliglot, stenograf, sudionik antifašističke borbe, jedan od osnivača Vjesnika, bivši direktor Tanjuga, bivši počasni predsjednik Hrvatske demokratske zajednice i počasni predsjednik Društva novinara Hrvatske.« Iz intervju se može saznati da je od 1945. do 1947. bio »predstavnik za tisak u Veleposlanstvu FNRJ u Washingtonu«, i da ga kod novinara najviše ljuti »prekranje povijesti!«

DOKUMENTI AGITPROPA O ODNOSU HRVATSKIH KOMUNISTA PREMA VJERONAUKU (4)

Vodeću ulogu u iskorjenjivanju vjeronauka nakon Drugoga svjetskog rata u Hrvatskoj imao je komunistički Agitprop. Na kojim se ideološkim odrednicama temeljila njegova djelatnost, kakvim se metodama služio, koji su bili njegovi najistaknutiji članovi i dr., pokazuju izvorni Agitpropovi dokumenti, koje donosimo u ovome feljtonu.

Tomislav Vuković

— Promatrajući cjelokupnu djelatnost Agitpropa, lako je doći do zaključka da je makjavelizam, u uvriježenom negativnom poimanju te riječi - sva su sredstva dopuštena da bi se došlo do cilja, bio sastavni i bitni dio njegovog odnosa prema svim društvenim »anomalijama« i »deformacijama«, koji su takvima proglašeni prema agitpropovskim kriterijima. U tom je smislu vjeronauk izjednačen sa svim ostalim »reakcionarnim i neprijateljskim ideologijama«, protiv kojih je bilo i dopušteno i poželjno sve što je služilo njihovom zatiranju i potpunom uklanjanju. Humanistički i demokratski principi, osnovna i sva druga ljudska prava stavljani su na stranu i morali su čekati neka »bolja vremena«. Stoga je dobro iznijeti nekoliko primjera koji pokazuju genetski makjavelizam agitpropovaca.

»Nakladu ograničavam nedovoljnim kontingentom papira«

»Uzdizanje kulturne razine naroda«, izvješće na 13 stranica bez potpisa i datuma (tek jedno u nizu koje je svake godine rađeno za potrebe Agitpropa), koje potanko po poglavljima obrađuje sve segmente kulturnog života, nije potrebno posebno komentirati jer dovoljno jasno i uvjerljivo pokazuje kakav su odnos hrvatski komunisti imali prema vjeronauku:

»Od neprijateljskih utjecaja i reakcionarnih ideologija na odgoj učenika još uvijek je dosta jak utjecaj koji imaju popovi. Međutim, dok su ranije akcije za postavljanje vjeroučitelja u školama imale karakter prijetnji i demonstracija, u protekloj su godini takve pojave sasvim oslabile. U kotarevima Lika, dobrog dijela Korduna i Banije, vjeronauk se gotovo i ne predaje, niti narod traži da se uvede. Prema prikupljenim podacima u 18 kotareva i gradova, od 62.306 polaznika osnovnih škola, redovito je pohađalo vjeronauk 26.498 ili 48 posto, od 1.516 polaznika sedmoljetki 24 posto, a od 4.165 polaznika gimnazije 34 posto. I ti podaci nisu potpuno točni. Nije bilo moguće utvrditi broj onih đaka koji povremeno pohađaju vjeronauk, jer o tome nema evidencije (povodom pripremanja za ispovijed, pričest, krizmu). Utvrđeno je da vjeronauk

pohađa izvjestan broj đaka viših razreda gimnazije, premda u tim razredima nije predviđen vjeronauk. Prema podacima iz prošle godine opaža se neznatno opadanje polaznika vjeronauka. Polaze ga većinom djeca rimokatoličke vjeroispovijesti, a tek 10 posto djece pravoslavnih roditelja. Djeca te vjeroispovijesti uglavnom su iz ustaničkih mjesta gdje ima malo popova. Utjecaju popova na odgajanje djece znatno doprinose oni učitelji i nastavnici koji se prema tom pitanju odnose indiferentno ili čak i pomažu njihov rad. Omladinske organizacije nisu bile sposobne da u značajnijem broju otrgnu omladinu od polaženja vjeronauka. Jasno je da će naš intenzivan politički i prosvjetno-kulturni rad, kao i uspjesi naše ekonomske izgradnje, biti odlučni faktor u suzbijanju religioznog utjecaja i preko njega reakcionarne i neprijateljske ideologije« (kut. br. 5, str. 4-5).

Dio izvješća o katoličkom izdavaštvu razotkriva metode kojima su se onodobne komunističke vlasti služile u svom radu:

»Izdavačka djelatnost klera svedena je na najmanju mjeru. Osim nekoliko čisto religioznih izdanja, za široke mase štampan je kalendar 'Danica' koji samo u svom jednom članku donosi fragmente iz našeg ustava. 'Gore srca' je tjedni list, ne donosi uopće vijesti povoljne o našoj zemlji. Tendencija mu je da se širi po čitavoj zemlji i nakladu mu ograničavamo nedovoljnim kontingentom papira« (kut. br. 5, str. 11).

Narod i »reakcionarno pisanje«

Istaknuto je već da »podzemne« makinacije agitpropovaca nisu bile rezervirane isključivo za religiozno područje, o čemu svjedoči i dopis Agitpropove središnjice podružnici u Karlovcu, s oznakom »strogo povjerljivo«:

»AGIT-PROP CK KP Hrvatske, 7. II. 1946.
OK KPH Karlovac
7. II. 1946.

Od akademika masona do prvosvibanjskih parola

Dragi drugovi, pronađite u gradu Karlovcu jednog druga, člana KP, koji vodi ili posjeduje knjižaru ili kiosk, ali koja nije svojina N. F. organizacije, već privatna. Tome će se drugu povjeriti prodaja anglo-američkih listova i revija. On ne treba prodavati te novine u velikoj količini, već samo manji dio od dobivenog materijala, a veći dio neka vraća, uz primjedbu da narod ne kupuje te listove zbog njihova reakcionarnog pisanja i sa zahtjevom da se ubuduće šalje tih listova što manje. Drug koji će vršiti taj posao neka javi svoju adresu legalnim putem na naslov: Podružnica TANJUG-a, Mažuranićev trg 5, Zagreb, s molbom da mu se šalju svi saveznički listovi. Napominjemo da tu stvar treba shvatiti vrlo konspirativno iz razumljivih razloga.

O učinjenom javite do 20. II. o. g.« (kut. br. 4).

Odgovor je uslijedio 13. III. iste godine:

»U vezi s vašim dopisom strogo povjerljivo od 7. II. o. g. izvješćujemo vas da smo pronašli druga koji će vršiti posao za koji ste to tražili. Drug koga smo zadužili za taj posao je drug Bruno Belavić, član KP i ratni invalid koji ima samostalnu prodaju duhana na Baniji... Mi ćemo o njegovu radu voditi brigu i vršiti kontrolu« (isto).

Koliko se god činilo da agitpropovci nisu imali nekih velikih poteškoća jer su ostvarivali sve zadane ciljeve učinkovito, bez nekih velikih moralnih dvojba, suosjećanja ili mrvice ljudskosti, u svakodnevici su problemi znali iskrsnuti iznenadno. Problemi su nastajali kad su se našli u rascjepu između korisnosti i principa, kao što je to bio slučaj sa zagrebačkim Židovom, sveučilišnim profesorom, kako to stoji u Agitpropovu dopisu od 21. III. 1946:

»Danas su kod nas došli studenti i traže da im se tiska udžbenik 'Praktične vježbe iz rgt. aritmetike', koje je napisao prof. dr. Karlović, čovjek koji je bio u upravnom od-

● Književnici Mirko Božić i Jure Kaštelan bili su zaduženi za »književno-prosvjetni sektor« u Agitpropu

● Vladimir Bakarić (u razgovoru s Titom) odlučivao je i o predsjedniku ondašnje JAZU

boru Našičke, inače Židov, koji je među prvim dobio arijsko pravo od ustaša, te zbog svega toga od nas (u odsutnosti) osuđen na 10 godina, na gubitak građanskih prava i na konfiskaciju cjelokupne imovine. Problem se sastoji u sljedećem, da je ta knjiga jedini stručni udžbenik iz te grane u Zagrebu i da je, po riječima studenata, neophodna za njihov rad...

Pošto se pisac knjige nalazi sada u Švicarskoj, što je u ovome slučaju najteža stvar, jer je sigurno u službi neprijatelja (istaknuo T. V.), mi mislimo da ni u kom slučaju ne možemo knjigu tiskati. No drugovi iz Agitpropa CK KPJ vjerojatno su imali još takvih slučajeva, pa će nam vrlo lako odgovoriti« (kut. br. 4).

Agitpropovi mladi jurišnici

Za razliku od tog i ne malog broja sličnih »problematičnih« pojedinaca i slučajeva, bilo je i primjera zbog koji je Agitprop mogao zadovoljno trljati ruke, kada su se pojedini perspektivni i nadobudni studenti i mladi znanstvenici rado stavljali u njegovu službu, što se vidi i iz pisma Dopisne srednje partijske škole CK KP Hrvatske od 22. listopada 1949. pod br. 52/1949. Upravi za Agitaciju i propagandu CK KPH, Zagreb. U pismu se uz ostalo ističe kako je pojedina filozofska pitanja »obradio drug Predrag Vranicki. Ove je odgovore dao na temelju njegova dosadašnjeg studija povijesti filozofije, u prvom redu po originalima važnijih filozofa, i na temelju dosadašnjeg studija dijalektičkog materijalizma i onoga što su klasici marksizma-lenjinizma o tom pitanju pisali« (kut. br. 8).

Druga filozofska pitanja »obradio je drug Ante Fiamengo. Ove odgovore je obradio na osnovi znanja stečenog proučavanjem marksističke literature kroz duže vrijeme« (isto). Budući da je u to doba još uvijek bio manjak »povjerljivih kadrova«, mladi su komunistički jurišnici slani na »teren« gdje su po raznim partijskim školama držali predavanja:

»Plan predavanja i konzultacija Dopisne partijske škole za lipanj 1949. godine ...na teren će poći: 1) predavač Vranicki« (kut. br. 8, str. 1). Agitprop je angažirao provjerene

i odane osobe iz svih područja društvenog života, što potkrepljuje i sljedeći primjer:

»Zapisnik sa sastanka partijskog odjeljenja Uprave Agitpropa održan dana 13. IX. 1949. ...drug Milo (Popović, op. T. V.) obrazlaže pitanje sektorskih zaduženja unutar odjeljenja te da su neki drugovi koji su bili zaduženi po pojedinim sektorima otišli u školu te je ponovno trebalo izvršiti zaduženje po sljedećim sekcijama: ...kulturno-prosvjetni - Mirko Božić i Jure Kaštelan« (kut. br. 8).

Akademici - masoni

Agitpropova se kontrola nije širila samo vodoravno, »u širinu« među pojedince, nego i okomito, u najznačajnije ustanove hrvatskoga naroda, kao što je to Akademija znanosti i umjetnosti. Na dopisu »Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti« br. Agit/274 iz g. 1947, bez datuma i potpisa, crvenom je olovkom napisano »dozvolom CK«, što dovoljno govori o Agitpropovoj svemoći tih godina: »Odlukom Ministarstva prosvjete od 25. siječnja o.

Za razliku od ne malog broja »problematičnih« pojedinaca i slučajeva, bilo je i primjera zbog koji je Agitprop mogao zadovoljno trljati ruke, kada su se pojedini perspektivni i nadobudni studenti i mladi znanstvenici rado stavljali u njegovu službu.

g. povjereno je šestorici akademika (A. Bazali, M. Kostrenčiću, D. Boraniću, Ž. Markoviću, Fr. Tućanu i V. Voku (svi masoni), koji su dosada po odluci Ministarstva prosvjete od 26. travnja prošle godine vodili poslove Akademije, da utvrde stare članove prema stanju od 10. IV. 1941. god., da izaberu nove članove i da se po tome izvrše podjele na razrede, izbor razrednih tajnika i izbor predsjedništva, sve u duhu novoga nacrtnog zakona.« No, odluka o kandidatu za predsjednika odlučivala se, kako to doslovce stoji u dopisu, u kabinetu »druga Bakarić« (kut. br. 5, str. 1).

Ako je Akademija na toj okomitoj ljestvici Agitpropova izravnog upletanja na samome vrhu, onda bi se pri dnu mogle svrstati Agitpropove naredbe, poslani iz centrale u Beogradu, o konkretnim parolama koje trebaju nositi sudionici proslave 1. svibnja 1946. No, za Agitprop, očito, nije bilo razlike između vrha i dna jer je on smatrao kako mora prožimati i kontrolirati sve i svakoga, bez obzira na bilo kakve hijerarhijske ljestvice.

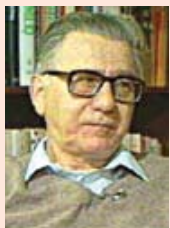
NASTAVLJA SE

Skinuti filozofiju i etiku s eteričnih visina na zemlju!

— I poslijeratni mladi student filozofije Predrag Vranicki napisao je 19. listopada 1946. po narudžbi za potrebe Agitpropa na 19 kartica studiju »O nekim problemima evolucionističke etike«:

»Ljudska misao, koja već onda poprimalo materijalističke oblike (što je karakteristično za građansku klasu u njezinu revolucionarnom usponu) još je bila pomalo nesigurna radi prevladavajućeg crkvenog, reakcionarnog, dogmatско-metafizičkog znanstvenog i javnog mišljenja...

Ali, etički nazori jednog Gassetija, Bacona, Grotiusa i ostalih značili su prikriveno ili otvoreno objavu rata svim dosadašnjim neznanstvenostima i metafizičko-religioznim

decidiranjima koji su imali svoje fizičke zaštitnike u inkviziciji ili kraljevskoj kruni...« (kut. br. 4, str. 1).

»Trebalo je da se na historijskoj pozornici pojavi jedna nova klasa, proletarijat, koja je u sebi nosila uništenje uopće do današnje klasne strukture društva, a time i sebe kao klase, da konačno i neopozivo, mijenjajući svijet učvršćen takvom metafizičkom i idealističkom ideologijom, raščisti sa samom ideologijom, i da 'protiv oružja ideologije postavi oružje ideološke kritike', da konačno završi sjajno započeto djelo francuskih i engleskih materijalista i snese još jednom filozofiju i etiku s eteričnih visina na zemlju« (isto, str. 2)

DOKUMENTI AGITPROPA O ODNOSU HRVATSKIH KOMUNISTA PREMA VJERONAUKU (5)

Vodeću ulogu u iskorjenjivanju vjeronauka nakon Drugoga svjetskog rata u Hrvatskoj imao je komunistički Agitprop. Na kojim se ideološkim odrednicama temeljila njegova djelatnost, kakvim se metodama služio, koji su bili njegovi najistaknutiji članovi i dr., pokazuju izvorni Agitpropovi dokumenti, koje donosimo u ovome feljtonu.

Tomislav Vuković

Hrvatski agitpropovci, provodeći u djelo plan svoga vođe Josipa Broza zvanog Tita da problem školskog vjeronauka zbog općeg dojma u javnosti ne treba rješavati naglo i grubo nego postupno i profinjeno, sve su većem broju vjeroučitelja pomalo uskraćivali dozvole za predavanja u školi. Kako je to u praksi izgledalo, pokazuje dokument bez datuma (iz teksta se može naslutiti da je, najvjerojatnije, iz g. 1948), broja i potpisa: »Predavanje vjeronauka«. U njemu se ukratko iznose neki brojidbeni podaci o vjeronauku, o kojima će puno opširnije biti riječi u jednome od kasnijih dokumenata, i između ostalog otvoreno govori o metodologiji njegova zatiranja.

Iz dokumenta se vidi da neki »narodni odbori«, koji su imali ovlasti za izdavanje dozvola za predavanje vjeronauka u školama, nisu bili dorasli rafiniranom postupanju, pa je »stvar u svoje ruke« moralo preuzeti Ministarstvo prosvjete:

»Nepravilna« obrazloženja »narodnih« odbora

»Svećenici stalni vjeroučitelji za- tečeni su u državnoj službi na dan pre...enja (nećitko, op. T. V.) 1. X. 1947. godine i danas se njihov broj u citavoj Republici sveo na 27. Novi se ne postavljaju, a broj postojećih se stalno smanjuje, tako da su u prvom tromjesečju ove godine tri otpuštena.

Dozvole koje su ranijih godina izdali narodni odbori za besplatno i honorarno vršenje vjerske nastave podvrgnute su reviziji. Oduzimanje prava na podučavanje vjerske nastave popovima koji od ranije imaju dozvolu i izdavanje dozvola onima koji ih nemaju vrše narodni odbori uz prethodnu suglasnost Ministarstva prosvjete NRH. Ova je mjera poduzeta radi nepravilnosti koje su se dešavale u nekim narodnim odborima kod davanja obrazloženja za oduzimanje dozvola za vjersku nastavu i takvim nepravilnim obrazloženjima davali su povoda čestim žalbama popova. Ova je mjera također poduzeta radi kontrole i jednoobraznosti postupka u citavoj Republici.

Broj poučavatelja vjerske nastave stalno se smanjuje pa je samo u toku mjeseca ožujka ove godine oduzeto pravo na podučavanje vjerske nastave 13 svećenika. Molbe koje šalju popovi kao i njihove žalbe na rješenje narodnim odborima rješavaju se namjerno s velikim zakašnjenjem.

Ni jedan svećenik dok ne primi rješenje ne može vršiti vjersku nastavu. Vjerska komisija pri Predsjedništvu vlade NRH češće intervenira po pojedinim slučajevima sa terena, ali ni sama nije uporna kod tih intervencija. Većina ovakvih predmeta ostavi se da zastari, ili se

riješi telefonski, a vrlo rijetko pismo« (kut. br. 7).

Orvelovski sljedbenici u Hrvatskoj

Radi povijesne istine dobro je podsjetiti se koje su osobe u Hrvatskoj gradile orvelovski totalitarni

»Molbe koje šalju popovi kao i njihove žalbe na rješenje narodnim odborima rješavaju se namjerno s velikim zakašnjenjem. Ni jedan svećenik dok ne primi rješenje ne može vršiti vjersku nastavu. Vjerska komisija pri Predsjedništvu vlade NRH češće intervenira po pojedinim slučajevima sa terena, ali ni sama nije uporna kod tih intervencija.«

mehanizam kontrole, i to u doba dok je Eric Arthur Blair (poznatiji kao George Orwell) objavio svoju glasovitu knjigu »1984« u kojoj je upozorio na pogibelj totalitarizma. Posebno je zanimljiva podudarnost da je ona ugledala svjetlo dana iste godine kada je Agitprop Centralnog komiteta Komunističke partije Hrvatske preustrojivao i popunjavao svoje redove radi što učinkovitijeg djelovanja, o čemu govore:

»Zaključci sa sastanka Uprave za agitaciju i prop. CK KPH održanog 6. V. 1949. g.

(...) 4. Odsjek masovne agitacije, kao i sva druga odjeljenja i odsjeci moraju u toku 10 dana stvoriti točnu kartoteku ljudi s kojima rade odozgo prema dolje, sa kratkim podacima za svakog čovjeka.

»Intervencije« Vjerske komisije

5. Kod stvaranja i izrade ovih prijedloga ne treba se orijentirati na profesionalce, već pretežno na ljude koji, pored svojih stalnih poslova, nemaju specijalnih zaduženja, a mogli bi koristiti na polju agitacije...« (kut. br. 8. str. 1). Potreba za novim ljudima objašnjena je u dodatku, u kojem su uz ostalo razlog bili i neizbježni »popovi«:

»U Dalmaciji u većini kotareva bilo je slučajeva da članovi KP daju otpor prilikom kandidiranja, izgovaraju se na razne načine, a na kotaru Split naročito se osjeća djelovanje popova, što nam govori da je aktivnost

naših organizacija vrlo slaba...« (isto, str. 2).

Čelnici hrvatskoga Agitpropa

Drugi dodatak »Neka pitanja iz organizacije agitacije i propagande i metodologije rada« (isto) posvećen je čelništvu Agitpropa. Iz njegova poglavlja »Sadašnje organizaciono stanje Uprave za agitaciju i propagandu CK KPH i neke potrebe u kadru« u cijelosti se može rekonstruirati hrvatski Agitprop i njegovi ondašnji vodeći djelatnici:

1. Odjeljenje za ideološki odgoj (načelnik Milo Popović): a) Referada za ideološki odgoj partijske organizacije (referent Dušan Vejnović), b) Referada za ideološki odgoj vanpartijskih masa (referent Đuro Korać).

2. Odjeljenje za školstvo (načelnik Zlatko Sinobad): a) Referada za sveučilište (referent Ksenija Škarića), b) Referada za osnovne i srednje škole (nema referenta ali je predložen).

3. Odjeljenje za tisak i agitaciju (načelnik Jovo Ugrčić) – Odsjek za tisak (šef odsjeka Ilija Uzelac): a) Referada središnjeg tiska (šef Odsjeka Ilija Uzelac), b) Referada lokalnog tiska (referent Frane Matijaca); Odsjek za masovnu agitaciju (šef Frano-Trenta Franulović), a) Referada za očiglednu agitaciju (referent Dušan Marčetić), b) Referada za agitaciju na selu (referent Pero Lukić).

4. Odjeljenje za kulturno-prosvjetni rad (načelnik Zlatko Uzelac): a) Kulturno-umjetnički sektor za književnike, slikare, glazbenike, kazališta i sl. (referent Mirko Božić), b) Kulturno-umjetnički sektor za film i radio (nepopunjeno), c) Kulturno-masovni sektor (referent Vojo Jelić), d) Izdavačka djelatnost (Neda Rukavina).

5. Odjeljenje vanjske propagande (načelnik Božidar Novak): a) Sektor propagande protiv Kominforma unutar zemlje i nacionalnih manjina (referent Ivan Vrhovec), b) Sektor propagande izvan zemlje (prijedlog za referenta - Mišo Stojaković), c) Sektor vanjsko-političke dokumentacije (Lucija Bilić).

Osim njih članovi Agitpropa su još i Tihomir Cvrle, predsjednik Komiteta za kinematografiju, i Ivan Leko, direktor Radio stanice. Predloženi su i predsjednik Uprave Glavnog odbora sindikata – Grubor,

● Jedan od vodećih agitpropovaca u Hrvatskoj bio je i Božidar Novak, današnji istaknuti član HHO-a

te član CK Narodne omladine – Ivo Simčić.

Agitpropov »blagoslov« isusovačkom školstvu

Da je sastanak u svibnju 1949. hrvatskim komunistima donio »ploda« pokazuje i sljedeći primjer, iz kojega je razvidno da su čak i govori prigodom različitih obljetnica morali dobiti Agitpropov »blagoslov«. Naime, Tajništvo Komiteta za znanstvene ustanove, sveučilišta i visoke škole NR Hrvatske dostavilo je Agitpropu 20. prosinca 1949. nacrt referata koji bi trebao održati »prof. Horvat na Akademiji povodom 280. godišnjice visokoškolske nastave u Zagrebu«. Tražilo se dopuštenje da se on pročita ili da se daju primjedbe koje će se uvažiti. Nacrt govora je bio:

»Počeci visokoškolske nastave u Zagrebu padaju u drugu polovicu XVII. stoljeća kada je uz isusovačku gimnaziju u Zagrebu bila osnovana akademija za višu nastavu filozofije i moralne teologije, kojoj je akademiji car Leopold I. godine 1669. podijelio sva prava i povlastice što su ih imala ostala sveučilišta u njegovu carstvu... Prvo razdoblje visokoškolske nastave u Zagrebu vezano je uz isusovačku zagrebačku akademiju. Nije to ništa neobično kada se zna da su u feudalnom društvu nastava i odgoj bili gotovo svagdje u ruci crkve i da država tek u XVIII. i XIX. st. proširuje svoju djelatnost i na područje školske nastave. Tako su isusovci, koji su se g. 1606. nastanili u Zagrebu, otvorili ovdje g. 1607. prvu javnu gimnaziju na Griču. Kao jurišni odred katoličko-papske ofenzive protiv reformacije nastojali su da reformaciju suzbiju njezinim vlastitim sredstvima borbe te su uzeli u ruke najjača propagandistička sredstva, u prvome redu školstvo, propovjedništvo i izdavanje knjiga na narodnom jeziku. Jezuiti su imali već svoj jednoobrazni nastavni zakonik, poznat pod imenom Ratio studiorum (iz g. 1599), po kojem se uz šestogodišnju gimnazijsku nastavu imala vezati i viša nastava iz filozofije i teologije« (kut. br. 7., str. 1-2).

NASTAVLJA SE

Neotomizam u razbijanju »revolucionarnog proletarijata«

— U razmjerima Agitpropova nastojanja za potpunom kontrolom cijeloga društva zanimljiv je i dokument »Katolička filozofija (opći prikaz)«, na 4 tipkane stranice bez oznaka i datuma (najvjerojatnije iz g. 1949, kao i ostali spisi u toj skupini). Prvi dio, koji govori općenito o neotomizmu, potpisao je tajnoviti »Tkalčić«:

»Kako se u drugoj polovici XIX. vijeka zaoštrila unutarnja proturječja kapitalističkog društva, a organizirani pro-

letarijat u revolucionarnoj borbi prihvatio ateistički dijalektički i historijski materijalizam kao svoj nazor o svijetu – to je i Rimokatolička crkva, to pouzdano uporište svake reakcije, obnovila srednjovjekovnu filozofiju Tome Akvinskoga kao svoju službenu ideologiju... Neotomizam, međutim, nije samo službena filozofija, kojoj je zadaća da 'racionalno' objašnjava vjersko naučavanje i moralne propise, da dotjeranijom i gipkijom skolastičko-deduktivnom metodom razrađuje suvremenu filozofijsku i znanstvenu problematiku, nego je ujedno i borben nazor po tome, što treba da znanstveno-filozofijskom aparaturom brani interese Rimokatoličke crkve, da s njena stajališta prosuđuje i ocjenjuje sve 'moderne' ekonomsko-socijalne i političke pokrete, sve znanstvene i umjetničke škole i smjerove.

Ta je 'teorijska filozofija' prema tome čvrsto povezana s praksom, pa stoga i služi kao ideologija različitim kršćanskim 'sindikatumima', političkim 'katoličkim akcijama' i mnoštvu ostalih 'pobožnih' i moralno-karitativnih organizacija. Svim je tim aktivističkim ustanovama Rimokatoličke crkve krajnji cilj da razbiju jedinstvo revolucionarnog proletarijata, da održe građanski ekonomsko-politički poredak i 'kršćansku kulturu« (kut. br. 7, str. 1).

Na sljedećim se stranicama navode onodobni predstavnici te filozofije u Hrvatskoj. Riječ je, dakako, o katoličkim svećenicima, profesorima filozofije na različitim bogoslovnim učilištima. Spominje se Antun Bauer, Stjepan Zimmermann, Hijacint Bošković (za kojega doslovce stoji: »kao dominikanac stajao je u cijelosti na filozofijskim tezama Tome Akvinskoga, ali je kao dobar poznavatelj francuske filozofije unosio, tako reći, izvjesnu francusku notu u svoje filozofiranje; iz tih izvora, vjerojatno, potječe i njegov izraziti humanistički stav i u praktičnom životu antifašizam«), Vilim Keilbach, Josip Stadler, »P. Šanc, član isusovačkog reda«, Tadija Urban, Antun Alfrević (uz čije je ime natuknica: »bivši svjetovni svećenik, a zatim član isusovačkog reda«), Juraj Božičković i Karlo Grimm.

DOKUMENTI AGITPROPA O ODNOSU HRVATSKIH KOMUNISTA PREMA VJERONAUKU (6)

Vodeću ulogu u iskorjenjivanju vjeronauka nakon Drugoga svjetskog rata u Hrvatskoj imao je komunistički Agitprop. Na kojim se ideološkim odrednicama temeljila njegova djelatnost, kakvim se metodama služio, koji su bili njegovi najistaknutiji članovi i dr. pokazuju izvorni Agitpropovi dokumenti, koje donosimo u ovome feljtonu.

Tomislav Vuković

— U svagdašnjici - u kojoj je Agitprop određivao kazališne repertoare, knjige, glazbene točke, predavanja, radijske emisije, govore, novine i časopise, sudionike tribina, postavljao učitelje, nastavnike i profesore, imenovao suce i direktore, određivao stipendiste, popisivao maturante, studente, vjeroučenike i polaznike teoloških učilišta i dr. - posve su očekivana izvješća koja pokazuju širinu Agitpropove mreže. Tako je npr. Moric Danon Žil napisao izvješće od 24. XI. 1949. o političkom stanju u Zagrebačkom dramskom kazalištu (kut. br. 7), nepotpisani dužnosnik šalje »Dnevni pregled tiska za dan 2. VIII. 1949« (kut. br. 8) i sl.

Djelovanje "kućnih agitatora"

Da bi u svemu tome bio uspješan, Agitprop je morao, što je već spomenuto, razgranati mrežu suradnika do savršenstva, o čemu svjedoče i zabilješke o neimenovanim tzv. »kućnim agitatorima« koji su djelovali u »pojedinih kućnim blokovima ili pojedinačno među ljudima«, kako stoji u »Izvješću o stanju masovne agitacije na području naše Republike tijekom 1949« (kut. br. 6, str. 5). Živjeli su neupadljivo i prosječnu svagdašnjicu kao i svi drugi u njihovom okruženju, radili svoje svakodnevne poslove, ispunjavali obveze, družili se sa susjedima, pozivali na obiteljske proslave, posjećivali barove i sportska natjecanja, raspravljali o uobičajenim temama i problemima, ali u potaji, kako se to kaže »šatrovačkim rječnikom« - »cinkarili« i »otkucavali« sve i svakoga oko sebe. Pojedinci su se time bavili zbog ideološkog fanatizma i zaslijepljenosti, najveći

broj zbog sebičnih (sitnih) povlastica i materijalne dobiti, a neki zbog ucjene i prinude. Zbog sve većih potreba Agitprop često nije imao prevelikog izbora u odabiru kvalitetnih suradnika, nego se morao zadovoljiti tek njihovom ideološkom odanošću, o čemu govori popis iz g. 1949. bez oznaka »Članovi i referenti AGIT-PROP odjeljenja GK KPH Zagreb«, u kojem stoji: »2. Vjeka Marušić, novinar, Hrvatica, član KP od 1943, nepotpuna univerza, bez partijske naobrazbe« (kut. br. 6, str. 1).

Zato je u cilju podizanja izobrazbe svojih članova i suradnika morao slati »na teren« provjerene, kvalitetne i osposobljene pripadnike »elitnih ideoloških postrojba«: »U vezi s pomoći kotarskim i gradskim komitetima po pitanjima sruđenja i popune aparata agitacije i propagande neposrednih zadaća, predlažemo da se u oblasnim centrima održi savjetovanje s članovima komiteta zaduženih za agitaciju i propagandu i drugovima zadužen za ideološko-odgojni sektor... Na savjetovanje bi išli sljedeći drugovi Uprave Agitpropa: 1. Zlatko Uzelac, 2. Milo Popović, 3. Jovo Ugrčić, 4. Božidar Novak« (bez datuma, broja i potpisa, kut. br. 8).

Da je s motrišta Agitpropa doista bilo potrebe za osposobljavanjem, govori i »Referat druga Dedičera«, također bez ikakvih oznaka, koji vrijedi spomenuti i zbog njegove aktualnosti. Imajući, naime, u vidu ponašanje nekih današnjih najviših državnih dužnosnika Republike Hrvatske i djelatnika u medijima, poglavlje »Čuvanje vojnih i državnih tajna« u referatu itekako je zanimljivo: »Po ovom pitanju u našem tisku nanosi se velika šteta. Ionako se npr. špijunaža hvali da 80% podataka dobiva iz naših novina. 'Narodni list' npr. prije nekoliko

»Borba protiv idealističkih shvaćanja i misticizma«

● Agitpropovci su vjeronaučnu nastavu u školi eutanazirali planski i sustavno

mjeseci donio je vijest da su u našim brodogradilištima popravljene sve ratne lađe« (kut. br. 5, str. 7).

Podsjetnik današnjim naraštajima

Takvo je silom stvoreno ozračje potrebno imati na umu dok se čita »Izvješće o stanju i o problemima školstva na području NR Hrvatske« iz g. 1949, čije je prvo poglavlje »O idejnosti nastave i problemima u vezi s vjerskom nastavom« pod br. 4459. pohranjeno kao zaseban spis u Agitpropovoj dokumentaciji. Dokument od deset gusto tipkanih stranica (neuobičajenog, malo produženog A4 formata) nalazi se u kutiji br. 7. U njemu se na jednome mjestu u mnoštvu konkretnih primjera nalaze gotovo svi odgovori na pitanja o ideološko-misaonom sklopu Komunističke partije, demokratskoj svijesti (puno puta i više nego jadnoj intelektualnoj razini njezinih članova), stanju ljudskih prava, nametnutom protuvjerskom ozračju, svagdašnjim teškim uvjetima u kojima se održavao vjeronauk u ponekim školama, čiji je broj svake godine bio sve manji, kao i u crkvama i sl. Poglavlje je više nego zanimljivo i zbog opisa mnoštva konkretnih situacija prepunih podvala, nadobudnih učitelja i ravnatelja škola željnih dokazivanja pred Partijom, nadmudrivanja i bezuspješnih pokušaja učitelja vjernika, vjeroučitelja, svećenika i vjeroučenika (koji su svi zajedno nazivani »neprijateljskim elementima«) da se vjeronauk održi, ali i zbog svjedočanstva o njihovoj odvažnosti, nije nimalo pretjerano reći - patnja, kao i herojskoj ustrajnosti do kraja. Dokument je vrijedan i kao podsjetnik današnjim naraštajima, po kojemu će sami najbolje moći dati sud o nekadašnjim »promicateljima« ljudskih prava i njihovim današnjim sljedbenicima u svim političkim (podjednako i vladajućim i oporbenim) strankama, medijima, nevladinim udrugama i dr. Također je znakovito da su komunisti Katoličku Crkvu te godine, 1949, već potpuno »imali na dlanu«, tj. znali su gotovo sve ključne brojidbene podatke o njoj.

Dokument o vjerskoj nastavi rađen je u sklopu doista velikog pothvata, prvog po opsegu takve vrste nakon Drugoga svjetskog rata, kojim je »snimljeno« i proanalizirano

stanje u prosvjeti i kulturi na području cijele Hrvatske do najsitnijih detalja. Ugrađen je u prvo poglavlje dokumenta istoga imena »Izvješća o stanju i problemima školstva na području NR Hrvatske« Ministarstva prosvjete NR Hrvatske od 11. travnja 1949. koje nosi oznaku »K broju Pov. 837«, a nalazi se u kutiji br. 8. Na temelju izvješća s terena na 162 stranice u sedamnaest poglavlja obrađene su sve bitne teme o onodobnom školstvu: »Sadržajnost i idejnost nastave«, »Suradnja sa znanstvenim ustanovama«, »Pedagoški tisak«, »Dječji i omladinski tisak i dječje igračke«, »Nastavna sredstva i školski namještaj«, »Materijalni uvjeti«, »Nastavni kadar«, »Obavezno sedmogodišnje školovanje«, »Učenici«, »Zajednica doma i škole«, »Đački domovi, školske kuhinje, ljetovališta i oporavilišta«, »Specijalne škole«, »Ustanove predškolskog odgoja«, »Škole za opće obrazovanje radnika«, »Manjinske škole«, »Stručne škole« i »Umjetničke škole«. Završni je dio naslovljen »Organizacija prosvjetne službe«. Tako zahtjevana, opširna i podrobna akcija trajala je, očito, mjesecima a rađena je u cilju eliminiranja svih ideoloških neistomišljenika na kulturno-prosvjetnom području i podizanja ideološke svijesti odgojitelja, učitelja, nastavnika, književnika, znanstvenika, raznorodnih umjetnika i svih ostalih prosvjetnih i kulturnih djelatnika, kao i učenika i studenata. Sve je, kao što se vidi, bilo pod budnim okom Agitpropa. Objavljujemo, dakle, spomenuto prvo poglavlje »izvješća« (koje je uruđžbirano kao zaseban dokument) »O idejnosti nastave i problemima u vezi s vjerskom nastavom« bez ikakvog komentara:

»Rukovodioci« škola - članovi KP

»CENTRALNI KOMITET KOMUNISTIČKE PARTIJE HRVAT-SKE / Uprava za agitaciju i propa-

gandu / Broj: 4459/1949 / Zagreb,----- 1949.

IZVJEŠĆE o stanju i problemima školstva na području NR Hrvatske / I / O IDEJNOSTI NASTAVE I O PROBLEMIMA U VEZI VJERSKE NASTAVE

Problem idejnosti nastave i borbe protiv idealističkih shvaćanja, protiv misticizma i svih mogućih predrasuda jedan je od najozbiljnijih problema naše škole. Pored uspjeha u tome radu, koji se očituje u poboljšanju rada i podizanju razine naših škola, a što se naročito osjetilo poslije V. kongresa KPJ - još uvijek u radu naših škola ima slabosti i nedostataka, kao i angažiranju partijske i ostalih naših organizacija u tim pitanjima, neorganiziranosti i nesustavnosti. U radu na kojeg ćemo se osvrnuti u ovom izvješću, glavno težište u rješavanju zadataka postavilo se na rukovodioce škola i nastavnički kadar. Problem sastava nastavnčkih zborova bio je poslije oslobođenja vrlo težak. Nastavnici su bili opterećeni starim shvaćanjima, išli su linijom manjeg otpora i oportunitizma, osobito u pitanjima discipline i političkog stava škole. Oslanjajući se na komuniste kao i na ostale dobre aktiviste, prešlo se preodgajanju tih zborova s nastojanjem da se od njih stvore kolektivi koji bi u određenom trenutku zajednički nastupali u svim odlučnim pitanjima školskog života. U tom pravcu imamo u školama sve bolju situaciju koliko u srednjim, toliko u sedmogodišnjim školama. Stav zbora mnogo zavisi o rukovodiocu škole za koje se nastojalo da budu članovi KP, te ostalih članova Partije i pojedinih nastavnika aktivista, koji znaju pokrenuti drugove da zajednički nastupaju. Gdje su prilike takve tamo je i uspjeh dobar, a i disciplina je na visini. Kao primjer za takav rad može nam poslužiti učiteljska škola u Karlovcu, ali imamo još uvijek dosta škola gdje vlada odvojenost u nastavničkim zborovima, gdje nema zajedničkog jedinstvenog istupanja čitavog nastavničkog kolektiva. To su škole sa slabim partijskim uporištem... Sliku

Da bi Agitprop bio uspješan, morao je razgranati mrežu suradnika do savršenstva, o čemu svjedoče i zabilješke o neimenovanim tzv. »kućnim agitatorima«, koji su djelovali u »pojedinih kućnim blokovima ili pojedinačno među ljudima«, kako stoji u jednome izvješću.

apolitičnosti i nerevolucionarnosti daje nam nastavnčki zbor gimnazije u Krapini. U Koprivnici i Senju ne provodi se intenzivna borba za idejnost baš zato što zbor nije kompaktan u prosuđivanju raznih reakcionarnih pojava u školi. Međutim direktor škole, član Partije u Senju, koji je nedavno došao na tu dužnost, uspio je zaoštriti pitanje u vezi s političkom situacijom na školi. Njegovim zalaganjem otkrivena je u školi i neprijateljska djelatnost koja se očitovala u vidu djelovanja nekih organizacija učenika« (kut. br. 7, str. 1).

NASTAVLJA SE

Nastavnikov propust zbog nadbiskupa Stepinca

»Pored toga u svim školama ima još dosta primjera neznanstvenog postavljanja građe, izbjegavanja da se iz znanstvenog postavljanja povuku zaključci koji bi učenicima dali mogućnost novog, pravilnog gledanja na prirodu i društvo. Tako naprimjer učitelj u osnovnoj školi (kotarski NO Pakrac) obrađujući Seljačku bunu potpuno zataji bana i biskupa Jurja Draškovića kao glavnog nosioca reakcije u Hrvatskoj i njegovu odgovornost za sve teškoće koje je narod tada snašao. Učitelj govori samo o Tahiju koji je za sve kriv a ne upušta se uopće u tadanje prilike i stav visokog klera. O nekoj usporedbi Draškovića i Stepinca u trenutku kada je baš to bilo aktualno, nije bilo ni govora. Učitelj u kotaru je priznao da to nije učinio iz političkih razloga« (kut. 7, str. 4).

DOKUMENTI AGITPROPA O ODNOSU HRVATSKIH KOMUNISTA PREMA VJERONAUKU (7)

Vodeću ulogu u iskorjenjivanju vjeronauka nakon Drugoga svjetskog rata u Hrvatskoj imao je komunistički Agitprop. Na kojim se ideološkim odrednicama temeljila njegova djelatnost, kakvim se metodama služio, koji su bili njegovi najistaknutiji članovi i dr., pokazuju izvorni Agitpropovi dokumenti, koje donosimo u ovome feljtonu.

Tomislav Vuković

— Prvo poglavlje »O idejnosti nastave i o problemima u vezi s vjerskom nastavom« Agitpropova dokumenta »Izvjješće o stanju i problemima školstva na području NR Hrvatske«, broj: 4459 iz g. 1949, nastavlja upozoravati na negativne pojave u školstvu ali i »pozitivnim pomacima«: »Zalaganjem članova KP i rukovodstava mnogi su nastavnici revidirali svoja stara shvaćanja i idealističku orijentaciju i promijenili svoj odnos prema radu, stekli nova stručna učenja osnovana na znanstvenim principima i tako se sve više oslobađaju svojih neznastvenih gledanja. Nova orijentacija pomaže nastavnicima da sve bolje i kvalitetnije izvršavaju svoje zadatke i to se odražava na sve boljem uspjehu i disciplini. Ali još uvijek ima slučajeva da se nastavnici drže rezervirano i tamo gdje bi bila potrebna njihova uvjerljiva i odlučna riječ polaze crkvu i manifestiraju religioznu shvaćanja. U zborovima ima nastavnika koji vole sebe isticati kao dobre stručnjake, koji ne žele ulaziti u dnevnu politiku, koji hoće da sačuvaju svoj 'objektivistički' stav i takvim svojim stavom unose mnogo negativnosti u nastavnički kolektiv« (kut. 7, str. 1-2).

Uz pomoć »našeg Agitpropa«

»Da se neposredno pomogne prosvjetnim radnicima, njihovom političkom izgrađivanju, odlučeno je prema sugestijama konferencije Ministara pri Saveznom ministarstvu prosvjete, a koje su uslijedila na osnovi izlaganja iskustava Ministarstva prosvjete NRH, da se održi 12-dnevni tečaj za idejno-političko uzdizanje prosvjetnih radnika preko zimskog dopusta. Program je izrađen uz pomoć našeg Agitpropa a teme su razrađene preko ministarstva prosvjete« (isto, str. 2).

»Kao rezultat svega toga danas mi na našim školama nemamo velik broj izrazitih neprijatelja koji otvoreno djeluju na odgoj naše omladine. Većinom neprijateljski elementi to čine vrlo oprezno, zadržavaju se uglavnom na građi, ne upuštaju se ni u najmanju analizu i primjenu stečenog znanja koje bi učenicima služilo kao pravilna orijentacija. No to često proizlazi iz toga što se prema takvim nastavnicima nije zaoštrio stav da bi ih se na taj način istjeralo na čitac, razlog je tome što po školama nema nego jedan ili dva člana Partije ili su partijske organizacije dosta slabe, bez pomoći partijskog rukovodstva na terenu« (isto, str. 2-3).

»Međutim potrebno je napomenuti da po ovom pitanju, tj. po pitanju otkrivanja, raskrinkavanja i

čišćenja naših škola od neprijateljskih elemenata nisu još dovoljno raščišćeni i zaoštreni pojmovi ni kod (nekih drugoga) Ministarstva prosvjete. Kad se naprimjer navodi kako je u sedmogodišnjoj školi u Jastrebarskom hodnik iskićen razglednicama o uskrsnim zečicama, uskrsnim jajima itd., a samo jedna slika prikazuje pionira i to kako stoji pred crkvom - onda se u svemu tome vidi samo pomanjkanje idejnosti a ne, i ustvari što jest, neprijateljski rad klera.

Ima nastavnika koji neće i ne žele da unose idejnost u nastavu. Oni će se da bi udovoljili svojoj 'činovničkoj dužnosti' tu i tamo formalistički 'osvrnuti' na ono 'što vlast traži', bez obzira na to što su mnogi svjesni kako loše djeluje takav nepedagoški postupak kad nastavnik dopušta da učenici uočavaju kako taj nastavnik ne stoji iza svojih riječi i da nije nimalo spreman da se bori za one principe koje im izlaže. Koliko djeca uočavaju ovakve nastavnike, vidi se i po tome što sami dijele nastavnika u dvije grupe oslovljavajući jedne s 'gospodine profesore' a druge s 'druže profesore'. Ostala većina nastavnika

su dobronamjerni ali nemaju pravilnu i određenu političku orijentaciju, nisu uvjereni, odlučni. U njihovom se radu zapaža neodređenost, neznastvenost a odgojni rad u većini slučajeva nije organski povezan sa životom. Jedan dio tih nastavnika gleda na taj posao režimski i bez političke jasnoće i širine, ne nalazi pravilnu liniju u odgoju, ne shvaća zadatak i smisao političnosti naših škola. Otkad se počelo aktivnije djelovati na te nastavnike, davati im političku literaturu, angažirati ih na važnijim zadacima, aktivirati ih i što više zaoštriti borbu u nastavničkim zborovima na političkim a naročito vjerskim pitanjima, zapaža se znatan napredak kod profesora i nastavnika« (isto, str. 3).

»Sada smo svi Jugoslaveni!«

»Kao rezultat rada naših organizacija danas se već susreću pozitivne pojave u našim školama koje jasno pokazuju da su u našim školama nastale promjene, da se škola preobražava i usmjerava u novom naprednom pravcu. Ima za to lijepih primjera... Drugi učitelj u obrađivanju agrarne reforme napose zahvaća crkvena imanja i neprijateljski stav klera koji proizlazi iz toga što im je narodna vlast oduzela materijalna dobra, koja im ne pripadaju... Nastavnik zemljopisa na sedmoljetki u Vrapču kad govori o heliocentričnom i geocentričnom sustavu povezuje vrlo dobro tu građu s borbom crkve u srednjem vijeku protiv znanosti, s inkvizicijom i proganjanjem svake znanstvene

Čišćenja škola od »neprijateljskih elemenata«

misli« (isto, str. 3).

»Površno i nesustavno iznošenje građe ponekad je štetočinski osudno i prepuno formalizma pa prema tome i bezidejno. Tako učiteljica u Vrginmostu, govoreći o vapnu i njegovoj važnosti u građevinarstvu, iznosi učenicima kako se voda od vapna upotrebljava za konzerviranje jaja, spominje i druge nepotrebne činjenice a ni jednom riječju ne iznosi važnost vapna za našu izgradnju, ne spominje da kotarski odbor u tom mjestu ima pet tvornica vapna i da se bez tog vapna ne bi mogla izgraditi ni jedna kuća« (isto, str. 4).

»Jedan nastavnik u Samoboru zapađa u 6-siječanjsko jugoslovenstvo i tvrdi: 'Nema više ni Hrvata ni Srba, sada smo svi Jugoslaveni.' U istoj školi na satu povijesti nastavnik predaje o borbi predstavnika latinske crkve i narodnog svećenstva za vrijeme Tomislava, ali ne povezuje to s današnjom našom stvarnošću, ne baca refleksa na današnje djelovanje narodnog svećenstva koji vodi otvorenu i prikrivenu borbu protiv naše izgradnje, a u sredini u kojoj je škola naročito je bilo potrebno da se to poveže« (isto, str. 5).

Amonijakov miris i bog Amon

»Često nastavnik pogrešno misli da za svako predavanje mora povezati neko odgojno djelovanje... Još je gore namješteno kad nastavnik kemije u Slavonskoj Požegi amonijak povezuje s bogom Amonom i uspoređuje miris amonijaka i Amona!« (isto, str. 6).

U uskoj vezi s idejnošću je i pitanje vjerske nastave koje u našoj Republici još nije riješeno. Ovdje treba razlikovati vjersku nastavu u osnovnim školama i u srednjim školama. U vezi s osnovnom nastavom dane su nižim tijelima narodnih vlasti od strane Ministarstva prosvjete točne upute za provođenje vjerske nastave u nižim školama. Uza sve to ima na terenu raznih odstupanja u prilaženju tom problemu. Negdje se problem vjerske nastave ostavlja otvoren i ne prilazi se njegovu upornom rješavanju. Na području NRH ne poučava se uopće vjeronauk u 45 kotareva i 11 grado-

● Pod budnim Agitpropovim okom: »Izvjješće o stanju i problemima školstva na području NR Hrvatske«

va, dok se poučava u 42 kotara i 13 gradova. Vjersku nastavu polazi u školi oko 32.274 učenika (12,6%), a u crkvu polazi vjersku nastavu 9741 učenik (3,67%).

U školama nastavu vrše svećenici. Oni za to podnose molbe koje im odobravaju kotarski narodni odbori uz suglasnost Ministarstva prosvjete. Donedavno su u nekim kotarevima svećenici imali stara odobrenja okružnih narodnih odbora.

Stanje u nekim kotarevima u vezi s polaskom vjerske nastave je sljedeće: u Buzetu predaje se vjeronauk u 14 škola za 1.123 učenika, u Čazmi u 8 škola za 500, u Đakovu u 32 škole za 3.550; u Imotskom u 28 škola za 3.388; u Sv. Ivanu Zelini u 21 školi za 2.434; u Varaždinu u 32 škole za 6.550 i u Čakovcu u 36 škola za 2.308 učenika.

U 87 kotareva rade 3 vjeroučitelja, koji su državni službenici, 23 se honoriraju po satu, 220 radi besplatno, ukupno dakle radi 246 vjeroučitelja. U 24 grada rade 24 vjeroučitelja, koji su državni službenici, 1 radi honorarno i 18 njih radi besplatno, ukupno u gradovima rade 43 vjeroučitelja. U selima i gradovima radi ukupno 289 vjeroučitelja. Jedan dio vjeroučitelja prima od kotareva za prijevoz po 300 dinara mjesečno (Zlatar, Čakovec), dok su

u Zagrebu svi vjeroučitelji, koji vrše vjersku nastavu, državni službenici sa stalnom mjesečnom plaćom.

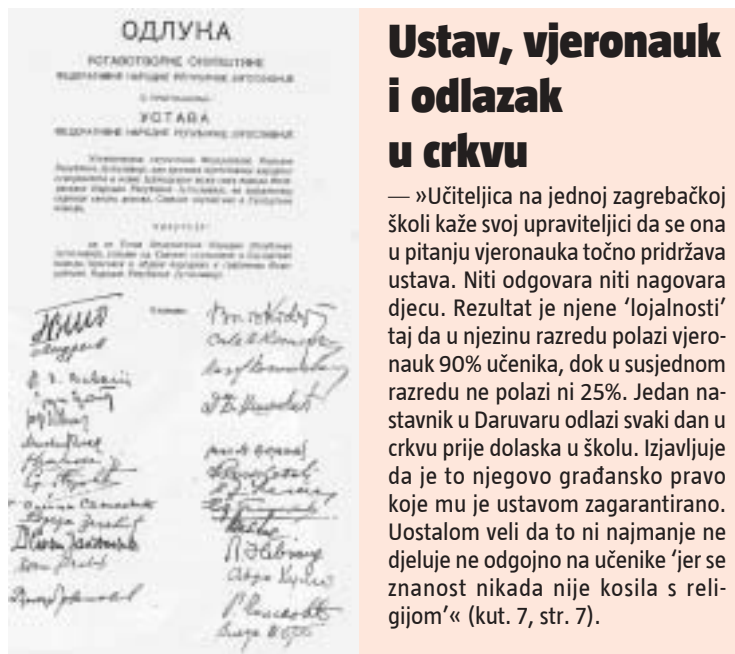
Majka Božja na vanjskim vratima

Najveći broj odobrenja za poučavanje vjerske nastave izdali su kotarevi: Čakovec 12, Dubrovnik 10, Đakovo 13, Krk 16, Slavonski Brod 14, Supetar 15, Varaždin 16, Županja 13.

Vjerska nastava predaje se u sljedećim kotarevima: Benkovac, Brinje, Daruvar, Stubica, Donji Lapac, Donji Miholjac, Drniš, Dvor, Garešnica, Gospić, Gračac, Grubišno Polje, Karlovac, Klanjec, Krapina, Korčula, Kostajnica, Kutina, Labin, Novska, Orahovica, Otočac, Perušić, Podravska Slatina, Poreč, Prelog, Pula, Rab, Rijeka, Senj, Sinj, Sisak, Slunj, Šibenik, Titova Korenica, Valpovo, Vojnić, Vrgin Most i Vukovar. Osim vršenja vjerske nastave u crkvi i školi neki svećenici podučavaju vjeronauk u svom stanu (kotar Hvar). Pitanje križeva i drugih znakova po učionicama uglavnom je likvidirano, ali imade manji broj kotareva gdje u školama vise križevi, tako da naprimjer u kotaru Buzet u 8 škola, Đakovo 1 škola, Nova Gradiška 7 škola (isto, str. 6-7).

Masovne organizacije u nekim kotarevima ne ulaze dovoljno u problematiku vjerske nastave i puštaju da prilike i vrijeme ta pitanja riješe. U kotarevima Čazma, Jastrebarsko, Koprivnica, Varaždin ništa se ne poduzima dok naprimjer u kotaru Karlovac mnogo se na tom pitanju aktivno radi od strane narodne omladine i AFŽ-a. U vezi s aktivnošću popova postoji sa strane nastavnika članova Partije nebudnost, a sa strane ostalih nastavnika pasivnost. Ima i takvih nastavnika koji vjersku nastavu podržavaju. Jedna učiteljica u kotaru Zlatarima u svom stanu na vanjskim vratima ima pribijenu sliku Majke Božje, čime otvoreno izražava svoj stav prema vjerskim pitanjima. To ona objašnjava time da kad su toliki ljudi dali svoje živote za ideale da je i ona spremna da se žrtvuje za dragog Isusa (isto, str. 7).

NASTAVLJA SE

DOKUMENTI AGITPROPA O ODNOSU HRVATSKIH KOMUNISTA PREMA VJERONAUKU (8)

Vodeću ulogu u iskorjenjivanju vjeronauka nakon Drugo ga svjetskog rata u Hrvatskoj imao je komunistički Agitprop. Na kojim se ideološkim odrednicama temeljila njegova djelatnost, kakvim se metodama služio, koji su bili njegovi najistaknutiji članovi i dr. pokazuju izvorni Agitpropovi dokumenti, koje donosimo u ovome feljtonu.

Tomislav Vuković

— Agitpropov dokument »O idejnosti nastave i o problemima u vezi vjerske nastave« iz g. 1949. br. 4459. i u nastavku donosi primjere o »neprijateljskom djelovanju klera« na području školstva i odgoja, ali i pozitivne pomake na njihovu suzbijanju, dok na kraju ističe izravnu »pomoć«, koju djelatnici Agitpropa pružaju »naprednim snagama« na tom području:

Poziv za napuštanje vjerskih škola

»U Sisku nastavnica ne dolazi u školu na vjerske praznike, 'jer se kosi s njezinim uvjerenjem'. Drugi nastavnik iste škole, kad učenici negoduju što su tog dana došli u školu, izjavljuje da i njemu samom nije drago što mora tog dana biti u školi. Jasno je da takav stav izvjesnog broja nastavnika negativno djeluje i još više komplicira ovo pitanje. Protiv onih nastavnika koji krše done-sene propise vrši se postupak.

Svećenici vrše svim mogućim sredstvima propagandu za vršenje vjerske nastave. Osobito to dolazi do izražaja u nizu kotareva. U tu svrhu najviše se koriste propovijedi u crkvi, gdje se roditelji pozivaju da šalju svoju djecu na vjeronauk u školi ili da ih šalju u crkvu ako svećenici nemaju dozvole da predaju u školi. Svećenici se služe i dijeljenjem nabožnih sličica, dijele djeci slatkiše (Sveti Ivan Zelina), idu s učenicima na izlete, učenici se okupljaju i provodi se s njima tjelovježba, igra se nogomet i dr. (Podsused kraj Zagreba). U Bjelovaru svećenik djeluje na taj način da poziva djecu na učenje vjeronauka jer u protivnom slučaju neće krstiti, vjenčati i vršiti ostale obrede dotičnoj obitelji koja ne šalje dijete na vjeronauk.

Jedan je vjeroučitelj u Osijek doveo nekoliko učenika iz Medimurja i kod sebe ih odgaja kao svoje rođake. To sve dokazuje kakvim se sredstvima i formama rada služe crkveni krugovi u odvođenju naše omladine da je odgoje u svom duhu.

Uprave škola brinu se često samo zato da se vjeronauk u školi ne drži, a ne vodi se nikakva briga što se dešava izvan škole. To je imalo za posljedicu da na nekim školama gdje se ne predaje vjeronauk, djeca odlaze na predavanja u crkvu a da oko 60% učenika polazi u crkvu, a među njima bilo je naročito u Dalmaciji skojevaca i članova Partije.

Neke pojave nediscipliniranosti i političke negativnosti među učenicima srednjih škola vuku svoju povezanost s klerom. Za to imamo primjer u Novoj Gradiški, Senju, Varaždinu. Vjeroučitelji koji stalno prate nastavu i kontroliraju što se predaje u prirodnim znanostima da to mogu suzbijati na svojim satovima. Upraviteljima osnovnih škola i nastavnicima stavljeno je u zadaću da budu nazočni na satovima vjerske nastave, ali to ipak mnogi ne

čine. Ministarstvo prosvjete tražilo je od kotarskih narodnih odbora da školski obveznici koji polaze vjerske škole napuste vjerske škole i da obavezno stupe u sedmogodišnje škole. Rezultati nisu bili naročiti ali se ipak uspjelo odvojiti izvjestan broj učenika od vjerskih škola i uklopiti ih u sedmoljetke« (kut. br. 7, str. 7).

Pionirski klub za vrijeme vjeronauka

»Ima primjera da u radničkim centrima, tako npr. na Knežiji (V. rajon, Trešnjevka, Zagreb) i osnovnoj školi na Laščini, preko 50% đaka uči vjeronauk. U posljednje vrijeme sve više napreduju učitelji, aktiviraju se u ovom pitanju, tj. da bi snizili postotak učenja vjeronauka i u tom su imali uspjeha.

Tako je npr. najveći uspjeh u tome postignut u XVI. ženskoj gimnaziji u Zagrebu. Tu su uredili vrlo lijep pionirski klub i za vrijeme vjeronauka direktor vrši razna predavanja ili se čitaju razne interesantne stvari iz beletristike i popularne znanstvene knjige onim učenicima koji ne uče vjeronauk. Ovo se pokazalo kao vrlo uspješno sredstvo u smanjenju postotka učenika koji uče vjeronauk. Koliko se malo komunisti bave tim pitanjima pokazuje upravo taj primjer Knežije na kojoj ima nekoliko blokove osnovne organizacije Fronta na kojima stanuje preko 300 članova KP. U posljednje vrijeme sa strane Gradskog komiteta poduzete su mjere da se ti članovi Partije povežu međusobno i s pionirskom organizacijom u toj školi, te da se povede sustavna borba protiv učenja vjeronauka... Ovaj aktiv organizira kružoke za sve slabe učenike u svojim blokovima. Time se također izvlače učenici ispod utjecaja klera. Partijske organizacije trebaju naročito da se aktiviraju na tome da se i dalje sve više pojačava

»U kontaktu s pojedinim drugovima iz Agitpropa!«

i zaoštava borba za suzbijanje vjerske nastave u školi i crkvi u za to najprikladnijim i za to najpravičnijim formama. Dosađajući rad pokazuje da u mjestima gdje se taj problem s te strane naćeo, da je bilo i rezultata. U Zagrebu su na inicijativu nekih škola sazvan roditeljski sastanci koji su bili dobro posjećeni. Na sastancima je iznesen problem vjerske nastave u odnosu sa socijalističkim odgojem novog čovjeka. Roditelji su vrlo aktivno sudjelovali u raspravi. Jedan dio se izjasnio protiv vjerske nastave, dok je bilo roditelja koji su se izjašnjavali za vjeronauk. Dolazilo je do bučnih objasnjanja među sudionicima. Poslije tih sastanaka opao je broj djece koji su polazili na vjeronauk u zagebačkim osnovnim školama.

U učiteljskim školama ne vrši se uopće vjerska nastava. Broj učenika koji pohađaju crkvu je minimalan. Na nekim učiteljskim školama taj se broj svodi na nekoliko učenika (Karlovac, Pula, Šibenik, Rijeka). U vezi s vjerskom nastavom sve gimnazije možemo podijeliti u tri skupine, i to gdje se vjeronauk uči u nižim razredima, gdje se vjeronauk ne uči u školi ali učenici pohađaju vjersku nastavu u crkvi, i gdje se ne uči vjerska nastava ni u školi ni u crkvi. U školi se ne predaje vjerska nastava u ovim gimnazijama: Rijeka I. i II, Slavonski Brod, Slavenska Požega, Šibenik, Varaždin II, Za-

greb I. Vrlo je neznan broj gimnazija gdje nema vjerske nastave uopće. Bilo je slučajeva da i učenici viših razreda odlaze na vjersku nastavu (Zagreb, Šibenik, Dubrovnik, Split, Osijek). Na svim gimnazijama postoji problem pohađanja crkve od strane učenika, negdje u većoj a negdje u manjoj mjeri.

Broj nastavnika koji polazi crkvu sve se više smanjuje, a naročito poslije V. kongresa KPI, jer se ovo pitanje zaoštava u nastavničkim

● Agitprop je vodio i pedantne popise o svim bogoslovima i sjemeništarima

zborovima i sindikalnim podružnicama a i po inspektorima Ministarstva prosvjete. Ipak ima još pojedinaca među nastavnicima koji polaze crkvu« (isto, str. 7-8).

»Problem« nošenja križeva

»Pitanje križeva i ostalih vjerskih znakova u školskim prostorijama ne postoji. Jedino postoji problem nošenja križeva od strane učenika gimnazija. Kontrola izvođenja vjerske nastave se ne provodi. Još uvijek ima i na gimnazijama vjeroučitelja koje plaća država.

Od vjerskih zajednica na teritoriju NRH samo rimokatolici imaju svoje vjerske škole, i to: 1. Bogoslovski fakultet u Zagrebu upisano u ljet. sem. 217; 2. Visoka bogoslovna škola u Đakovu 52; 3. Visoka bogoslovna škola u Splitu 32; 4. Visoka bogoslovna škola u Rijeci 21; 5. Visoka franjevačka bogoslovna škola Makarska (u Zgbu) 23; 6. Visoka franjevačka bogoslovna škola u Dubrovniku oko 10; 7. Srednja vjerska škola u Zagrebu (na Šalati) 404; 8. Srednja vjerska škola u Splitu 100; 9. Niža franjevačka srednja škola u Sinju 62; 10. Hrvatska sjemenišna gimnazija u Pazinu 203; 11. Dominikanska vjerska škola u Bolu na Braču 18; 12. Srednja vjerska škola u Zadru 90; 13. Srednja vjerska škola provincije franj. konv. u Zgbu -; 14. Isusovačka visoka bogoslovna škola u Zagrebu 20; 15. Biskupsko sjemenište (internat bez škole) u Šibe-

niku, čiji pitomci polaze srednje škole u Šibeniku 80; 16. Biskupska srednja vjerska škola u Dubrovniku 43; Ukupno učenika: 1.375.

Usporedba stanja u vjerskim školama s onim prije rata teško je dati jer nedostaju potrebni podaci. Po svemu izgleda da broj đaka nije u opadanju.

Na kraju može se utvrditi da je u vezi s problemom idejnosti poduzeto sljedeće: U Ministarstvu prosvjete prorađene temeljito materijal V. kongresa KPI. U početku školske godine inspektori Ministarstva prosvjete prenijeli su direktive svim direktorima škola i nastavnicima u smislu pojačanog idejnog političkog rada i borbe protiv mištanja i idealizma. U tom smislu su date direktive i partijskim organizacijama.

U mjesecu siječnju preko zimskog dopusta održan je 12-dnevni ideološko-politički tečaj za sve prosvjetne radnike.

Održana su u Ministarstvu prosvjete savjetovanja sa svim direktorima gimnazija i učiteljskih škola na kojima su dane detaljne upute za idejno-politički rad. Bilo je jedno savjetovanje svih direktora srednjih i stručnih škola s istom zadaćom. Tim savjetovanjima bila je pružena neposredna pomoć od strane CK KPH, i to sudjelovanjem u radu jednog člana Politbira...

Komisija za školstvo koja je postojala 1946/47. pri Agitpropu CK prestala je s radom. Veza našeg Agitpropa održavana je sa Ministarstvom prosvjete preko pomoćnika ministra koji je povremeno dolazio na naše sastanke. Kada su se u radu Ministarstva prosvjete javljali pojedini problemi, naročito po pitanju vjerske nastave, odnosa prema vjeroučiteljima itd., sve je to rješavano u neposrednom kontaktu s pojedinim drugovima iz našeg Agitpropa... Najdublje je zahvatila probleme idejnosti škole, najviše su stava i organiziranosti u tome radu pokazala je zagrebačka partijska organizacija.

Jedan član odjeljenja za agitaciju i propagandu GK (Gradskog komiteta, op. T. V.) zadužen je specijalno za škole, a pri GK postoji komisija za škole kojom neposredno rukovodi član Politbira GK zadužen za agitaciju i propagandu« (isto, str. 8-10).

ZAVRŠETAK

Učenice – »klerikalni elementi« u VII. ženskoj gimnaziji

— »Kler uopće po svim tim pitanjima nastupa organizirano i sustavno, dok sa strane naših organizacija tome se pitanju dosada prilazilo samo kampanjski, naime kad bi se stvari zaoštrile. Neprijatelji se naročito staraju oko uzdizanja svojih elemenata, tako npr. na VII. ženskoj gimnaziji u Zagrebu ovi klerikalni elementi su vrlo dobre učenice, vrlo se aktivno zalažu po svim zadaćama koje postavlja škola i na taj način stječu autoritet među omladinom. Osim toga oni rade sa slabim učenicima pomažući im da svladavaju poteškoće u raznim težim predmetima. Ima i takvih učenika nastrojenih neprijateljski i klerikalno koji nastoje na satu da raznim pitanjima provociraju znanstveno izlaganje naprednih profesora. Raznim pitanjima za koje se unaprijed dobro sprema žele potkopati autoritet naprednih profesora. Oni, dalje, sa školskom omladinom organiziraju posjećivanje engleskih filmova, engleske

čitaoice te organiziraju razne 'žurke' u privatnim kućama, i to su sve forme s kojima se neprijatelj služi da truje našu omladinu« (kut. br. 7, str. 8).